

Gözaltına Alma ve Gözaltına İlişkin Usuli İşlemler

Nurettin BOZKURT

GÖZALTINA ALMA

Genel Olarak

1. Koruma Tedbiri Olarak Gözaltı

Gözaltı kurumu, yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nun dördüncü kısmında koruma tedbirleri başlığı altında müstakil bir başlık olarak düzenlenmiştir. Yakalama Gözaltına alma ve ifade alma yönetmeliğinin tanımlar başlığı altındaki 4. maddesinin beşinci fıkrasında bu tedbir şöyle tanımlanmaktadır:

Gözaltına alma: Kanunun verdiği yetkiye göre, yakalanan kişinin hakkındaki işlemlerin tamamlanması amacıyla, yetkili hâkim önüne çıkarılmasına veya serbest bırakılmasına kadar kanunî süre içinde sağlığına zarar vermeyecek şekilde özgürlüğünün geçici olarak kısıtlanıp alıkonulmasını ifade eder.

Gözaltından CMK'nın 91. maddesinin ikinci fıkrasında da tedbir olarak bahsedilmektedir.

Ceza Muhakemeleri Kanunumuz ve yönetmelik düzenlemesi göz önünde tutulduğunda gözaltı kurumunun, koruma tedbirleri arasında düzenlendiği görülmektedir.

Koruma tedbirleri, ceza muhakemesinin yapılmasını veya yapılan muhakemenin sonunda verilecek kararların kâğıt üzerinde kalmasını ve muhakeme masraflarının karşılamasını sağlamak amacıyla, kural olarak, ceza muhakemesinde karar verme yetkisini haiz olan yetkililer tarafından verilen, Gecikmede sakınca bulunan durumlarda, geçici olarak başvuru ve hükümden önce bazı

temel hak ve hürriyetlere müdahaleyi gerektiren kanuni çarelere¹ denir.

Koruma tedbirlerinin ortak özellikleri şöyle sıralanabilir:

- yasa ile düzenlenmiş olması,
- şüphelerin belli bir yoğunlukta olması,
- henüz hüküm verilmeden temel bir hakkı sınırlaması,
- geçici olması,
- muhakemenin yapılabilmesini sağlamak ve/veya verilecek kararın kâğıt üzerinde kalmasını önlemek ve/veya delillerin kaybolmaması veya muhafaza etmek amacının bulunması,
- gecikmede sakınca bulunması,
- hâkim, (gecikmesinde sakınca olabilecek hallerde) savcı kararı bulunması,
- oranlılık (ölçülülük ilkesi) bulunması.²

Gözaltına almayı düzenleyen kanun ve yönetmelik maddeleri göz önünde bulundurulduğunda bu tedbirin CMK'da soruşturma safhasına ait bir koruma tedbiri olarak düzenlendiği görülür.

2. Yakalama ve Gözaltına Alma Arasındaki Fark

Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu eskisinden farklı olarak yakalama ve gözaltına almayı birbirinden ayırmıştır. Her şeyden önce yaka-

¹ B. Öztürk-M. R. Erdem, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. baskı, s. 483.

² B. Öztürk-M. R. Erdem, a.g.e., s. 484.

lanmanın mutlaka gözaltına alınmayla sonuçlanacağı yaygın kanısının doğru olmadığını belirtmek gerekir. Yakalama, şüpheli veya sanığın, kişi hürriyetinin herhangi bir hâkim kararı olmaksızın sınırlandırılarak nezarethane adı verilen yere konmasına³ denir. Yakalama yetkisi kural olarak, savcı, adli kolluk amiri ve memurlarındadır. Ancak herkesin yakalama yapabildiği durum da mevcuttur. Bu durum meşhut suç yani suçüstü haliyle sınırlıdır. Gözaltı işlemine ise sadece savcı karar verebilmektedir. Yani yakalama işlemi yukarıda sayılan kişilerce yapıldıktan sonra gerekli şartların mevcudu halinde savcının sözlü veya yazılı emri ile başlayan bir süreçtir.

Eski Ceza Muhakemesi Kanunumuzda, yakalama ve gözaltına alma ayırımına gidilmediğinden, Yakalananın hareket serbestisini ortadan kaldıran durumun vukuundan itibaren gözaltı işleminin başladığını varsayılmaktaydı. Bu nedenle kişinin özgürlüğünü kısıtlayan her işlem gözaltına alma olabilmekteydi. Kişinin gözaltına alınmış olması için özgürlüğünün yetkili kişilerce kısıtlanmış olmasından başka bir işleme gerek kalmamaktaydı. Ancak yeni CMK Cumhuriyet savcısının serbest bırakmama kararı vermesine kadar geçen süreci ve bu sürecin işleyişini ayrı bir düzenlemeye tabi tutmuştur. Bu farklılık en açık şekilde kendisini gözaltına almaya yetkili kişilerin sınırlamasında ortaya koymaktadır. Eski Ceza Muhakemesi Kanunu düzenlemesinde, yakalama ve gözaltına alma tedbirleri birbirinin devamı ve birbirinin içinde mülhaza edildiğinden, Cumhuriyet savcısı dışında yakalamaya yetkili olan adli kolluk amir ve memurlarının yakalama işlemiyle de gözaltı işlemi gerçekleşmiş olmaktadır. Hâlbuki yeni CMK ile yakalamaya ve gözaltına almaya yetkili kişiler —savcı ikisine de yetkili— tamamen ayrı tutulup bu iki süreç dâhilinde şüpheli veya sanığın hakları ayrıca düzenlemeye tabi tutulmuştur.

Örneğin kolluk, yakalama anında Cumhuriyet savcısına götürünceye kadar, sadece “yakınlarına” haber vermek zorundadır. (PVSK 13) Ancak, yeni kanun yakalanan kişinin yakınlarına haber verme mükellefiyetini “gözaltı işlemleri sırasında” kolluğun elinden almış,

Cumhuriyet savcısının emrine bağlamıştır.⁴ Ancak belirtmeliyiz ki yakalanan kişi hakkında Cumhuriyet Savcısının gözaltı emri vermesi ile eski ve yeni kanun arasındaki bu farklı düzenleme herhangi bir önem arz etmeyecektir. Nitekim CMK’da da gözaltı süresi, yakalama anından itibaren işletilmektedir. Yeni düzenlemenin getirdiği farklılık sadece Cumhuriyet Savcısının kararının gerekliliğidir.

Gözaltına Alma

1. Şartları

Ceza Muhakemesi Kanununun 90. maddesine göre yakalanan kişi Cumhuriyet savcısı tarafından bırakılması emredilmezse, soruşturmanın tamamlanması için gözaltına alınır. Nitekim CMK’nın 91. maddesinin birinci fıkrasında: “Yukarıdaki Maddeye göre yakalanan kişi, Cumhuriyet savcılığınca bırakılmazsa, soruşturmanın tamamlanması için gözaltına alınmasına karar verilebilir.” denilmektedir.

Sanık veya şüphelinin gözaltına alınması kararını verme yetkisindeki Cumhuriyet savcısı bu kararı CMK’nın 91. maddesinin 2. fıkrasındaki koşullar çerçevesinde verir. CMK’nın 91/2 maddesi “Gözaltına alma, bu tedbirin soruşturma yönünden zorunlu olmasına ve kişinin bir suçu işlediğini düşündürebiyecek emarelerin varlığına bağlıdır” demektedir ve yakalamadan sonra gözaltı tedbirinin uygulanmasını, maddede anılan iki şartın bir arada mevcudiyetine bağlanmıştır. Makul şüphenin, yani somut olgulara dayanan ve ilk bakışta herkesi inandırabilecek şüphenin bulunmadığı hallerde Cumhuriyet savcısı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkıyla sıkı ilişkisi olan gözaltı tedbirine başvuramaz.

Kanun metninden anlaşılacağı üzere “kişinin bir suçu işlediğini düşündürebiyecek emarelerin varlığı”ndan, bu nitelikte deliller olmadan gözaltı kararının verilememesi anlaşılmalıdır. Bir kişinin suç işlediğini düşündürebiyecek delil, suçu ana hatlarıyla ortaya koyan delildir.

³ B. Öztürk-M. R. Erdem, a.g.e., s. 491.

⁴ N. Kunter-F. Yenisey-A. Nuhoglu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 841.

CMK'ya göre, yakalanan kişinin gözaltına alabilmesi için elde delil bulunması yetmez; bununla beraber gözaltına alınanın soruştur- ma yönünden zorunlu olması da gerekir. "Gözaltına alma işleminin soruşturma yönün- den zorunlu olması" demek, yapılmadığında soruşturma hiç yapılamayacak veya yapılsa dahi maddi gerçek ortaya çıkarılamayacak, adil yargılama tehlikeye girecek demektir.⁵

2. Gözaltına Alma Kararı

Her ne suretle olursa olsun, yakalanan kişi otomatik olarak gözaltına alınamaz. Bu konu- da Cumhuriyet savcısının kararına ihtiyaç vardır. Yakalanan kişi, Cumhuriyet savcılığınca serbest bırakılmazsa, kişi ancak o zaman, soruşturmanın tamamlanması amacıyla gö- zaltına alınabilir. Gözaltına alma yetkisi Cum- huriyet savcısındadır. Savcının bu yolda karar verebilmesi için iki şartın bir arada bulunması gerekir

- Gözaltına alınanın soruşturma yönünde zorunlu olması
- Kişinin bir suçu işlediğini düşündürebilecek emarelerin bulunması

gerekir.

Gözaltına alma, daima yakalama üzerine olur. Hâkim kararı ile yapılan hürriyetin tahdi- di, hatalı olarak, nezaret altında bulundurma adını taşısa dahi, bu nitelikte değildir.

Nitekim kanunumuz, duruşmanın tehiri müddetine münhasır olmak üzere, savuşma- sını önlemek için, başkanın kararı ile sanığın nezaret altına alınabileceğini beyan etmekte ise de, burada hürriyeti tahdit eden işlem yakalama olmayıp özel bir tutuklamadır. Ve hürriyeti tahdit durumu da gözaltına alınma olmayıp özel bir tutukluluktur. Aynı şekilde hâkimin zorla getirme kararı ile yargılama makamı önüne getirilmek için hürriyeti tahdit edilen kimsenin durumu da yakalama olma- dığından, "zorla getirilme" durumu ile "gözal- tına alınma" durumu da aynı şeyler değildir. Ancak hakkında zorla getirme kararı verilen kimsenin de, bunun zorunlu sınırları içinde, hürriyetinin tahdidini gerekir. Buradaki hürriye-

tin tahdidini de hâkim kararına dayandığından, yakalamadan ve onun neticesi olan gözaltına almadan farklı olmak icap eder.⁶

Kolluğun bir kimseyi gözaltına alma yetkisi bundan ibarettir. Süreleri geçirmek veya haklı olmayan gecikmelere meydan vermek "kişi hürriyetinden yoksun kılma" suçunu oluştura- bilir. (YTCK 109)⁷

Yeni CMK yakalanan, gözaltına alınan veya gözaltı süresi uzatılan sanık veya şüphelinin Cumhuriyet savcısının emri ile bir yakının veya belirlediği bir kişinin gecikmeden haberdar edileceğini düzenlemektedir

3. Gözaltı İşlemlerine Karşı Hâkime Başvurma

Gözaltına alma işlemine veya gözaltı süre- sinin uzatılmasına ilişkin Cumhuriyet savcısı- nın yazılı emrine karşı, yakalanıp gözaltına alınan kişi, müdafî veya kanunî temsilcisi, eş ya da birinci veya ikinci derecede kan hısımları hemen serbest bırakılmasını sağlamak için Sulh ceza hâkimine başvurabilir. Kişi hürriyeti ve özgürlüğü söz konusu olduğu için yönet- melikte yakalanan veya gözaltındaki kişinin dilekçesinin yetkili hâkime en seri şekilde ulaştırılacağı bildirilmektedir.

Bu başvuru, gözaltı süresinin sonunda sulh ceza hâkiminin önüne çıkarılmadan farklı bir usul işlemidir. Sulh ceza hâkimi yakalamanın, gözaltına alma kararının veya gözaltı süresinin uzatılması emrinin hukuka aykırı olup olmadı- ğını "evrak üzerinde inceleyerek" derhal so- nuçlandırmak mecburiyetindedir. Kanun en fazla 24 saatlik bir süre öngörmüştür.⁸ Kanun "derhal ve nihayet 24 saat dolmadan karar verilir" demektir. Kanunda geçen "derhal" lafzında da anlaşılacağı gibi imkân dâhilindeki en kısa sürede karar verilmesi esastır.

Sulh ceza hâkiminin, günün herhangi bir saatinde yakalanan kişinin, yakalanmasını, gözaltına alınmasını veya gözaltı süresinin uzatılması hakkındaki savcılık kararlarının hukuka aykırılıklarını inceleyebilmesi için de-

⁶ N. Kunter- F. Yenisey-A. Nuhoğlu, a.g.e., s. 851.

⁷ N. Kunter- F. Yenisey-A. Nuhoğlu, a.g.e., s. 851.

⁸ N. Kunter- F. Yenisey-A. Nuhoğlu, a.g.e., s. 843.

⁵ B. Öztürk-M. R. Erdem, s. 494.

vamlı makamında —nöbet esasına uygun— bulunması gerekir. Tabidir ki hâkim için bir de zabıt kâtibi hazır bulunmalıdır. Ancak uygulamada nöbetçi hâkim ve savcıya belli bir saat-ten sonra ulaşmak dahi imkânsızlık derecesindedir. Bu tür durumlarla karşılaşılması halinde durumun tutanak altına alınması ve nöbetçi kolluk memuruna imzalatılması gerekir. İmzadan imtina etmesi halinde Baro'dan istenebilecek veya bir meslektaşın müşahitliği ile tutanak imzalanarak tutanağın Baro'ya bilgi için, Adalet Bakanlığı'na ise soruşturma iste- miyle gönderilmesi faydalı olacaktır.

Sulh ceza hâkimi evrak üzerinde yapacağı inceleme sonucunda, yakalama, gözaltına alma ve gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin kararların yerinde olduğu kanısına varırsa, başvuru reddeder. (CMK 91/4)

Bu kararlarda hukuka aykırılık tespit ederse yakalananın derhal soruşturma evrakıyla cumhuriyet savcılığında hazır bulundurulma- sına karar verilir. (CMK 91/4)

4. Şüphelinin Sağlık Kontrolü

Şüphelinin sağlık kontrolüne, Yakalama Gözaltına Alma ve İfade alma yönetmeliğinin 9. maddesinde genişçe yer verilmiş olup şö- yle bir düzenlemeye tabidir:

Yakalanan kişinin gözaltına alınacak olması hâllerinde hekim kontrolünden geçirilerek yakalanma anındaki sağlık durumu belirlenir. Hekim ile muayene edilen şahsın yalnız kal- maları, muayenenin hekim hasta ilişkisi çer- çevesinde yapılması esastır. Ancak, hekim kişisel güvenlik endişesini ileri sürerek mu- yenenin kolluk görevlisinin gözetiminde ya- pılmasını isteyebilir. Bu istek belgelendirilerek yerine getirilir. Bu durumda gözaltına alınan kişinin talebi hâlinde müdafii de muayene sırasında gecikmeye neden olmamak kaydıyla hazır bulunabilir. Kadının muayenesi, talebi hâlinde ve olanaklar elverdiğinde bir kadın hekim tarafından yapılır. Muayene edilecek kadının talebine rağmen kadın hekimin bu- lunmaması halinde, muayene sırasında hekim ile birlikte sağlık mesleği mensubu bir kadın personelin bulundurulmasına özen gösterilir.

Hekim raporu üç nüsha hâlinde düzenle- nir. Kolluk görevlileri tarafından, hekim rapo-

runu verecek birime, yakalananın nezarethane- neye giriş raporu mu, yoksa çıkış raporu için mi getirildiği yazılı olarak bildirilir. Yakalama veya nezarethaneye giriş raporunun bir nü- shası raporu tanzim eden sağlık kuruluşunda saklanır, ikinci nüshası gözaltına alınana, üçüncü nüsha ise soruşturma dosyasına ek- lenmek üzere ilgili kolluk görevlisine verilir. Tıbbî muayene, kontrol ve tedavi, adli tıp kurumu veya resmî sağlık kuruluşlarınca yapı- lır. Gözaltına alınan kişinin ifadesini alan veya soruşturmayı yürüten kolluk görevlisi ile bu kişiyi tıbbî muayeneye götüren kolluk görevli- sinin farklı olması zorunludur. Ancak personel yetersizliği nedeniyle farklı kolluk görevlisinin bulunmaması hâlinde bu durum belgelendiril- lir.

Gözaltı süresinin uzatılması veya yer deği- şikliği ya da nezarethaneden çıkış sırasında düzenlenen hekim raporlarından ise; bir nü- shası sağlık kuruluşunda saklanır, iki nüshası ise raporu düzenleyen sağlık kuruluşunca kapalı ve mühürlü bir zarf içerisinde ilgili Cumhuriyet başsavcılığına en seri şekilde gönderilir. Bunlardan bir nüshası Cumhuriyet savcısı tarafından gözaltına alınanın kendisine veya vekiline verilir, bir nüshası ise soruşturma dosyasına eklenir. Bu raporların düzen- lenmesinde ve Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi hususunda 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 157. maddesindeki “kanunun başka hüküm koyduğu haller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar verme- mek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir” kurallarına uyulur ve bu amaçla gerekli tedbirler ilgili sağlık kuruluşun- ca alınır.

Gözaltına alınan kişinin herhangi bir ne- denle yerinin değiştirilmesi, gözaltı süresinin uzatılması, serbest bırakılması veya adli mer- cilere sevk edilmesi işlemlerinden önce de sağlık durumu hekim raporu ile tespit edilir.

Gözaltına alınanlardan herhangi bir ne- denle sağlık durumu bozulanlar ile sağlık durumundan şüphe edilenler, derhâl hekim kontrolünden geçirilerek gerekiyorsa tedavi- leri yaptırılır. Bu durumdaki kişilerden kronik bir rahatsızlığı olanların, istekleri hâlinde varsa kendi hekimine nezaretinde resmî hekim tarafından muayene ve tedavi edilmeleri sağlanır.

Hekim muayene esnasında 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 94. maddesinde belirtilen işkence, 95. maddesinde belirtilen neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence ve 96. maddesinde belirtilen eziyet suçlarının işlendiği yolunda herhangi bir bulguya rastlaması halinde, keyfiyeti derhâl Cumhuriyet savcısına bildirir. Bu durumda bir suça ilişkin delil elde etmek için mağdurun vücudu üzerinde muayene yapılabilmesine sağlığının açıkça veya öngörülebilir şekilde tehlikeye düşürmemek ve cerrahi bir müdahalede bulunmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısının istemiyle ya da re'sen hâkim veya mahkemece, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilir. Cumhuriyet savcısının kararı 24 saat içinde hâkim veya mahkeme onayına sunulur. Hâkim veya mahkeme 24 saat içinde karar verir. Onaylanmayan kararlar hükümsüz kalır. (YGİY, madde 9)

5. Güvenlik Araması

Gözaltı birimine getirilen kişi hakkında aşağıdaki hükümler uygulanır:

Nezarethaneye veya zorunlu hâllerde bu amaca tahsis edilen yerlere konulmadan önce usulünce aranır. Kadının üst veya vücudunun aranması, bir kadın görevli veya bu amaçla görevlendirilecek diğer bir kadın tarafından yapılır. (YGİY, madde 10/a)

Kendisine zarar verebilecek kemer, kravat, ip, kesici ve delici alet gibi nesnelere arındırılır. (YGİY, madde 10/b)

Üzerinden çıkan eşya ve para muhafaza altına alınır. Paranın nevi, seri numarası ve miktarı, eşyanın vasıfları ve markasını belirten bir tutanak düzenlenir ve bu tutanağın bir sureti üstü aranan kişiye verilir. (YGİY, madde 10/c)

6. Soruşturma Evresinde Yapılan İşlemlerin Tutanağa Bağlanması

Yeni CMK'nın 169. maddesinin ikinci fıkrası, her soruşturma işleminin tutanağa bağlanacağını hüküm altına almıştır. Bu hükmün amacı, soruşturmanın gizliliği karşısında sanık veya şüphelinin haklarının korunması ve sa-

vunma hakkının güvence altına alınmasıdır. Tutanak, işlemi yapan görevlice, zabıt kâtibine veya bu işle görevlendirilmiş adli kolluk görevlisine yazdırılır. Ve tanzim edilen tutanak, adli kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkimi ile hazır bulunan zabıt kâtabi tarafından imza altına alınır.

Müdafi veya vekil sıfatıyla hazır bulunduğu işlemlerle ilgili tutanakta, avukatın isim ve imzasına da yer verilir. (CMK, madde 169/3)

Tutanak, işlemin yapıldığı yeri, zamanı ve işleme katılan veya ilgisi bulunan kimselerin isimlerini içerir. (CMK, madde 169/3)

İmzadan kaçınma hâlinde kaçınma neden veya nedenlerinin tutanağa geçirilmesi gerekir.

Çoğu zaman müdafi tarafından bu şerhlerin netice doğurmayacağı düşüncesinden hareketle düşülmediği görülmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki temyiz aşamasında veya AİHM'e başvurularda en önemli delilleri bu şerhler teşkil edecektir. Netice odaklı bir savunma taktiğinde şüphesiz hukuka aykırılıkların şerh düşülmesi önem arz edecektir.

7. Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter

Üst araması yapılan kişinin nezarethaneye girişi, Yakalama Gözaltına alma ve ifade Alma Yönetmeliğine ekli "Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter"e kaydedilerek sağlanır.

Gözaltı işlemleri de nezarete alınanların kaydına ait deftere yazılmak suretiyle tespit edilir. Sonucunu Nezarethaneye Alınanlar Defterine kaydederler. Cumhuriyet başsavcıları veya görevlendirecekleri Cumhuriyet savcıları, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma neden ve sürelerini, gözaltına alınma ile ilgili tüm kayıt ve işlemleri denetlemek zorundadırlar. (CMK, madde 92)

Cumhuriyet Başsavcıları veya görevlendirecekleri Cumhuriyet Savcılarının denetimine tâbi olan bu defterde Şüphelinin:

- a) Kimlik bilgileri
- b) Gözaltına alınmasına esas bilgiler;
- 1) İsnat edilen suç, gözaltına alınma nedeni,
  - 2) Suç yeri ve tarihi,
  - 3) Kimin emri ile yakalandığı ve nezarete alındığı,
  - 4) Haber verilen Cumhuriyet savcısının adı ve soyadı,
  - 5) Cumhuriyet savcısına haber verildiği tarih ve saat,
  - 6) Bilgi toplama işlem kısmı kaydı,
- c) Giriş işlemleri;
- 1) Yakalamanın yeri, tarihi ve saati,
  - 2) Giriş tarihi ve saati,
  - 3) Girişte alınan hekim raporunun verildiği makam, tarihi, sayısı ve özeti,
  - 4) Üst aramasında teslim alınan malzemeler, teslim eden ve teslim alanın imzası,
  - 5) Giriş işlemi yapan görevlinin adı, soyadı, rütbesi ve imzası,
- d) Şüpheli ile ilgili işlemler;
- 1) Haber verilen yakını veya belirlediği kişi, adres ve telefon numarası,
  - 2) Haber verilen diplomatik temsilciliğin adı ve telefon numarası,
  - 3) Haber veren personelin adı, soyadı, sicil ve imzası,
  - 4) Haber verme tarihi ve saati,
  - 5) Şüphelinin, hakkında haber verildiğine dair imzası,
  - 6) Tercüman temin edilip edilmediği, tercümanın adı, soyadı ve imzası,
  - 7) Müdafinin istediği hakkındaki beyanı ve imzası,
  - 8) Müdafinin talep etmiş ise baronun adı veya kendi avukatının adı ve soyadı,
  - 9) Gelen müdafinin adı ve soyadı, sicil numarası, geliş saati ve imzası,
- 10) Süre uzatımına karar veren makam, kararının tarihi, sayısı ve uzatılan süre,
- e) Çıkış işlemleri;
- 1) Çıkarıldığı tarih ve saat,
  - 2) Sevk edildiği makam,
  - 3) Sevk evrakının tarihi ve sayısı,
  - 4) Teslim alan görevlinin adı, soyadı ve imzası,
  - 5) Kişinin kendisine teslim edilen malzemeler ve imzası,
  - 6) Görevliye teslim edilen malzemeler ve imzası,
  - 7) Geçici ayrılışlar,
  - 8) İlân, işlemler ve sonuç,
  - 9) Çıkış işlemi yapan görevlinin adı, soyadı, rütbesi ve imzası,
  - 10) Kontrol eden âmirin adı, soyadı, rütbesi ve imzası,
- belirtilir.
- Bu defterde, yukarıda belirtilen zorunlu bilgilerin dışında gerekli görülen diğer bilgilere de yer verilebilir. (YGİY, madde 12/2)
- Buna ilişkin olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Çiçek/Türkiye davasında⁹ şöyle bir karar vermiştir;
- “Mahkemenin; gözaltına alınanların isimleri, gözaltına alınma sebepleri ve bu işlemi yapan kişinin isminin yanı sıra, tarih, zaman ve gözaltında tutulan yer gibi hususlara ilişkin bilgi kayıtlarının yokluğu, Sözleşme'nin 5'inci maddesinin esas amacıyla bağdaşmaz görülmelidir.”
- Konuyla bağlantılı olarak AİHM İpek/Türkiye davasında da benzer bir karar vermiştir.”
- “... Ayrıca gözaltının yeri, tarihi, saati, alınan kişinin ismi, neden gözaltına alındığı, yakınları gibi kayıtların bulunmaması 5. Maddenin amacına uygun düşmemektedir.”¹⁰

⁹ Süleyman Çiçek/Türkiye Davası, 18.01.2005 T., B.N.25704/94, <http://www.yargitay.gov.tr>, AİHM Kararları. GT. 12.09.2006

¹⁰ İpek/Türkiye Aleyhine Davası. K.T.17.02.2004, S.2004/079, B.N. 25760/94, <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihmtr/ipek.htm>, GT.13.09.2006

8. Nezarethane işlemleri

Üst araması yapılan kişinin nezarethaneye girişi, bu Yönetmeliğe ekli "Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter'e kaydedilerek sağlanır. (YGİY, madde 11/1)

Nezarethane işlemlerinde;

- a) Aynı suçla ilgili olanlar, birbirine hasım olanlar, erkek ve kadınlar bir araya konulmazlar, çocuklar yetişkinlerden ayrı tutulurlar.
- b) Nezarethanede zarurî hâller dışında beşten fazla kişi bir arada bulundurulmaz.
- c) Tuvalet, temizlik gibi zorunlu ihtiyaçların giderilmesi görevli memurun gözetiminde sağlanır.
- d) Yiyecek ve içecekler önceden kontrol edilir.
- e) Gözüaltına alınan kişi saldırgan bir tutum sergilemeye başladığı veya kendisine zarar vermeye kalkıştığı takdirde önce sözle kontrol altına alınmaya çalışılır. Bu mümkün olmadığı takdirde, hareketini giderecek derecede kuvvet kullanılabilir. Ancak zarurî olmadıkça gerek kendisinin gerek başkasının hayatı, vücut bütünlüğü veya sağlığı tehlikeye girmedikçe kuvvet kullanılmaz.
- f) Saldırgan tutum ve davranışları kontrol altına alınamayan kişiler tıbbî müdahalede bulunulması için sağlık kuruluşlarına gönderilir.
- g) Gözüaltına alınan kişilerin yaşama haklarını koruyucu gerekli önlemler alınarak, bu amaçla ilgili gözetlenebilir. Gözetleme işlemi teknik imkânlar ölçüsünde kayda alınabilir.
- h) Gözüaltındaki kişinin beslenme, nakil, sağlığının korunması ve gerektiğinde tedavisi, yakalandığının yakınlarına haber verilmesi giderleri ilgili birimin bağlı olduğu Bakanlığın bütçe ödeneklerinden karşılanır. (YGİY, madde 11/2)

Gözüaltı Süreleri

1. Genel Gözüaltı Süresi

Genel gözüaltı süresi, CMK'nın 91. maddesinin birinci fıkrası gereğince: "Yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç, yakalama anından itibaren 24 saati geçemez. Yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre 12 saatten fazla olamaz." şeklinde düzenlenmiştir. 24 saatlik süre yakalama anından itibaren başlar. Böylece yakalama anından itibaren, gözüaltında geçen maksimum süre olan 24 saat ve yol süresi dâhil, kimse 36 saatten fazla özgürlüğünden yoksun kılınmaz. Ancak önemle belirtmek gerekir ki zorunlu süre hariç 24 saatlik süre maksimum süredir. Nitekim Yakalama, Gözüaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği Madde 17'de bu açıkça şöyle ifade edilmiştir:

"Gözüaltı süreleri azamî süreler olup, gözüaltına alınan kişilerin işlemlerinin en kısa sürede bitirilmesi esastır. Gözüaltına alınanlar, işlemleri bitirdikten sonra gözüaltı süresinin dolması beklenmeksizin kolluk kuvvetince ilgili Cumhuriyet başsavcılığına derhâl sevk edilir."

Yönetmelik ve kanunundaki düzenlemeye değındikten sonra Anayasalarımızda ve Ulusal üstü belgelerde bu hususun nasıl düzenlendiğine bakmakta fayda olacaktır.

Konuya ilişkin 1924 Anayasasında herhangi bir düzenleme yokken, nispeten özgürlükçü bir düzenlemeye sahip olan 1961 Anayasası, gözüaltı süresini ilk düzenleyen anayasamız olup gözüaltı süresini kısa tutmuştur. Bu Anayasamızda, gözüaltı süresine ilişkin 30. maddenin 4. fıkrası, "Yakalanan kimsenin, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç 24 saat içinde hâkim önüne çıkarılması gerektiğine değınmış ve bu süre dışında toplu suçlarla ilgili herhangi bir süre düzenlemiş değıldir."¹¹

Bu Anayasada 1488 ve 1699 sayılı kanunlarla yapılan değışikliklerden sonra Anayasasının 30/4 maddesi:

"Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç kırk sekiz saat ve Devlet güvenlik mahkemelerinin görev ve yetkilerine giren suçlar ile kanunun açıkça belirlediği suçlarda ve genellikle savaş ve sıkıyönetim hallerinde, kanunlarda gösterilen süre içinde hâkim önüne çıkarılır; bu süre on beş

¹¹ İ. Şahin, *Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Yakalama ve Gözüaltına Alma*, 2. baskı, s. 238.

günü geçemez. Kimse bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın, hürriyetinden yoksun bırakılamaz”¹²

şeklinde değiştirilmiştir.

Darbe sonrası hazırlanan 1982 Anayasasında ise yakalanan kimsenin, yakalama yerine en yakın mahkemeye götürülmesi için gerekli süre hariç, kırk sekiz saat içinde hâkim önüne çıkarılacağı bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmadan kimsenin hürriyetinden yoksun bırakılamayacağına yer verilmiştir. Ancak “toplu suçlarda gözaltı süresinin en çok dört gün olabileceği” hükmü genel sürenin istisnasını teşkil etmektedir.

İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Sözleşmesi madde 5/3’te “gözaltına alınan ya da gözaltında/(tutuklu olarak) alınılan herkes, derhal, bir yargıcın ya da yasa tarafından kendisine yargısal yetkiler kullanma erki verilen bir başka görevlinin önüne çıkartılacaktır. Ve bu kişi makul süre içinde yargılanma ya da yargılaması sürerken salıverilme hakkına sahip olacaktır.” yazılıdır. Ancak Avrupa İnsan Hakları Komisyonu mevcut kanunlardaki duruma bakarak, “derhal” kelimesini dar anlamamış dört günü sözleşmeye aykırı bulmamıştır. Avrupa Sözleşmesi hemen hâkim önüne çıkarmadan bahsetse de Adalet Divanına göre “derhal” kavramından anlaşılması gereken süre, her somut olayın özelliği göz önünde tutularak belirlenmelidir. Sözleşmedeki gözaltı süresiyle ilgili olarak AİHS 5/3 maddesinde ifade edilen “derhal” kavramı Komisyon ve Divan İçtihatları ile “gün” olarak belirlenmiştir. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, mevcut kanunlardaki duruma bakarak bu kelimeyi geniş yorumlamakta ve dört günlük süreyi sözleşmeye aykırı bulmamaktadır. Komisyon Hollanda ve Belçika Aleyhinde yapılan kişisel başvurularla ilgili olarak verdiği kararlarda, “gözaltın süresini adi suçlar için dört günü aşmaması gerektiği” yönünde görüş bildirmiştir. Komisyon Türkiye ile ilgili bir başvuru üzerine hazırladığı raporunda “Sözleşme organlarını dört günü aşan gözaltı süresinin ‘derhal’ gerekliliğine aykırı düştüğüne karar verdiklerini...” hatırlatmıştır.¹³

¹² İ. Şahin, a.g.e., s. 239.

¹³ Şimşek/Türkiye AİHK Raporu 01.03.1999, s. 55. Aktaran: İ. Şahin, a.g.e., s. 235.

Görüldüğü gibi genel gözaltı süresi, mevcut Anayasamızda kırk sekiz saat olarak düzenlenmişken, 4 güne kadar ki süre, Türkiye için de bağlayıcı olan AİHS yorumunda, makul bir süre olarak kabul görmüştür. Ancak makul karşılanan bu süre, mahkeme önüne gelen bir olayda gözaltı süresince yapılan işlemlerin her birinin tuttuğu zamanın toplamından elde edilmiştir. Fakat her olay için gerekli zamanın farklı olabileceğini belirtmek gerekir. Nitekim mahkeme de sadece önüne gelen olayla ilgili olarak bu hesabı yapmıştır. Ancak mahkemenin bu kararının her olay için geçerli olacakmış gibi yorumlama eğilimi mevcuttur.

Gerek Anayasadaki 48 saatlik süre gerekse Divan ve Komisyon içtihatlarıyla yorumlanarak makul görülen 4 günlük süre, kabullenebilecek en üst düzeydeki süreler olarak telaki edilmelidir. Ve kesinlikle amaçlanan bir süre olarak görülmemelidir. Ki iç hukuk mevzuatı olarak “kanunlar” doğrudan uygulanan norm olmaları hasebiyle daima insan hakları söylemine en uygun düzenlemeler olmak zorundadır. Yeni CMK’da bu anlayışa paralel bir düzenlemeyle genel gözaltı süresini zorunlu süreler hariç en fazla 24 saat olabileceğini düzenlemektedir.

2. Toplu suçlarda Gözaltı Süresi

Toplu suçlarda gözaltı süresine geçmeden önce, toplu suçtan ne anlaşılması gerektiğini belirtmek gerekir. Buna göre toplu suç derken “aralarında iştirak iradesi bulunmasa da üç veya daha fazla kişinin toplu olarak¹⁴... işlediği suç” kastedilir.

Toplu olarak işlenen suçlarda, delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu nedeniyle; Cumhuriyet savcısı gözaltı süresinin, her defasında bir günü geçmemek üzere, üç gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak emir verebilir. (CMK 91/3) Yasa lafzından, savcının, şüpheli sayısının fazlalığı veya delillerin toplanmasındaki güçlük karşısında bile görev sorumluluğu içinde ihtiyari davranabileceği sonucuna varılmaktadır. Bu konunun uygulamayla şekilleneceğini söylemekle yetinilebiliriz.

¹⁴ N. Kunter- F. Yenisey-A. Nuhoğlu, a.g.e., s. 847.

Yine yasada “uzatılmasına... emir verilebilir” denilerek gözaltı süresini bu şartlarda uzatmanın yasanın amacı olmadığı, sadece ihtiyaç halinde uzatma kararı verilebileceği hüküm altına alınmıştır. Kanunda, “gözaltı süresinin uzatılması emri gözaltına alınana derhâl tebliğ edilir.” denilerek yasanın, uzatma kararından sonra, kişinin savcı önüne getirilmesini düzenlemediği anlaşılmaktadır. Nitekim yasa böyle bir amacı hedeflemiş olsaydı açıkça “tefhim” terimini kullanması gerekirdi.

Yeni Kanunda gözaltı süresinin uzatması sistemi tamamen değiştirilmiş ve Cumhuriyet savcısının her defasında bir günü geçmemek üzere gözaltı süresini ayrı ayrı kararlar vererek, üç gün süre ile uzatması konusunda yazılı emirler vermesi öngörülmüştür.¹⁵ Bu durumda Cumhuriyet savcısının üç günlük uzatma yetkisini bir defada kullanamayacağı ve her bir uzatma için ayrı yazılı emirler vermesi gerektiği izahtan varestedir.

3. Sıkı Yönetim Kanununda Gözaltı Süresi

Sıkıyönetim kanununun 15. maddesinin ek 4. fıkrasında gözaltı süresiyle ilgili şöyle bir düzenleme yer almaktadır:

Sıkıyönetim Komutanı bu kanunda yazılı suçlardan sanık kişileri sıkıyönetim komutanlığı nezdindeki askeri mahkemeye sevk ve tutuklamaları gerekip gerekmediği hakkında bir karar alıncaya kadar gözetim altında tutabilir. Bu süre 15 günden fazla olamaz. Ancak, delillerin araştırılıp tespitinin uzun süre alması sebebiyle sanıkların 15 gün içinde hâkim önüne çıkarılmalarına imkân bulunmaması halinde sanıklar soruşturmanın bitiminde ve herhalde¹⁶ 30 gün içinde yetkili hâkim önüne çıkarılır. Gözetim altında bulunanlar ilk 15 gün sonunda hâkim önüne çıkarılmadıkları takdirde, komutan bu kişilerin durumunu bu sürenin sonunda inceler ve hâkim önüne çıkarılıp çıkarılmamaları konusunda karar verir. Aynı kişi için aynı suç isnadıyla yeni deliller çıkması

¹⁵ N. Kunter- F. Yenisey-A. Nuhoğlu. a.g.e., s. 840.

¹⁶ Burada kullanılan “herhalde” sözcüğünün, anlam bütünlüğü içinde “en geç, mutlak olarak” anlamını ifade ettiğini düşünmekteyim.

gibi haklı bir sebep yokken bu yetki birden fazla kullanılamaz.

Kanun tekniği ve kişi özgürlüğü açısından son derece zayıf bir düzenleme olan kanun maddesi bir noktada izaha ve yeni düzenlemeye ihtiyaç duymaktadır. Şöyle ki:

Sürenin kaide olarak “en fazla 15 gün” olacağı belirtildikten sonra, bunun mümkün olmaması halinde sürecin 30 güne kadar uzayabileceği belirtilmektedir. Hâlbuki bir önceki cümlede sürenin “en fazla” 15 gün olacağı belirtilmektedir. Bunun kanun tekniğine ve Türk dil kuralına ne kadar uyacağı tartışma götürmektedir. Ayrıca belirtilmesi gereken başka bir husus da kanunda öngörülen 15 günlük sürenin dahi çok uzun bir süre olduğudur. Nitekim anayasada özel durumların saklı tutulması, taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler karşısında mazeret teşkil etmemektedir.

4. Olağanüstü Hal'de Gözaltı Süresi

Anayasanın 120. maddesi gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde yakalanan kişiler hakkında 91. maddenin üçüncü fıkrasında: Toplu olarak işlenen suçlarda, delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu nedeniyle; Cumhuriyet savcısı gözaltı süresinin, her defasında bir günü geçmemek üzere, üç gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak emir verebilir denmektedir. Böylece toplu suçlarda ihtiyaç halinde, 24 saatlik süre dahil, toplam dört günlük bir gözaltı süresi uygulanabilecektir. CMK toplu suçlarda dört gün olarak belirlenen bu sürenin, Olağanüstü hal bölgesinde, Cumhuriyet savcısının talebi ve hâkim kararıyla yedi güne kadar uzatılabileceğini hüküm altına almaktadır. Hâkim, karar vermeden önce yakalanan veya tutuklanan kişiyi dinler. (CMK, madde 251/5)

AİHM Türkiye ile ilgili 14.11.2000 tarihli Taş/Türkiye kararında dört günden fazla süren gözaltının da “olağanüstü durumlarda” sözleşmeye aykırı olmadığına karar vermiş ise de; AİHM 3. Dairesi 20.06.2002 tarihli Filiz ve Kalkan/Türkiye kararında sekiz gün süren gözaltının teröristlere yönelik bir soruşturma da olsa, her halde uzun olduğu sonucuna

varmıştır.¹⁷ Yine İğdeli kararında PKK üyesi olmakla suçlanan kişinin 7 gün; Öcalan kararında Kenya'da yakalanıp İmralı'ya getirilen başvurusunun 7 gün boyunca hâkim önüne çıkarılmaksızın gözaltında tutulmaları "derhal" gerekliliğine uygun bulunmadığı ve sözleşmenin 5/3 maddesine aykırı bulunduğu karar vermiştir.¹⁸ AHİM'in bu kararları ışığında, olağanüstü hal olsun veya olmasın 7 güne kadarki gözaltı süresinin uzun olduğunu düşünmekteyim. İkrar eksenli olmayan kovuşturmada şartlar ne olursa olsun ifade için 24 saatin yeterli olacağını düşünüyorum. Yedi günlük bir süre kolluğu, mutlaka işkence veya kötü muameleye, ikrar ettirme çabalarına ve yasak sorgu yöntemlerine yönlendirecektir. Bu sürelerin, anayasada saklı tutulması ve yasalarla düzenlenmesi sadece yasallığını temenni edecek, ancak bunu insan haklarına uygun kılamayacaktır.

5. CMK 250 Kapsamına Giren Suçlarda Gözaltı Süresi

Ceza Muhakemesi Kanununun 250. maddesinin birinci fıkrasında yer alan aşağıdaki suç grupları Ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlar olup gözaltı süresi bu suç kategorileri için daha uzun öngörülmüştür. CMK'nın bu konudaki düzenlemesi şöyledir:

Türk Ceza Kanununda yer alan;

- Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu,
- Haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde cebir ve tehdit uygulanarak işlenen suçlar,
- İkinci Kitap Dördüncü Kısımın dört, beş, altı ve yedinci bölümünde tanımlanan suçlar (305, 318, 319, 323, 324, 325 ve 332. Maddeler hariç), dolayısıyla açılan davalar; Adalet Bakanlığı'nın teklifi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na yargı çevresi birden çok ili kapsayacak şekilde belir-

lenecek illerde görevlendirilecek Ağır ceza mahkemelerinde görülür. Bu mahkemelerin başkan ve üyeleri Adli Yargı Adalet Komisyonunca, bu mahkemelerden başka mahkemelerde veya işlerde görevlendirilemez. (CMK, madde 250/1)

Birinci fıkrada belirtilen suçları işleyenler sıfat ve memuriyetleri ne olursa olsun bu kanunla görevlendirilmiş Ağır ceza mahkemelerinde yargılanır. Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay'ın yargılayacağı kişilere ilişkin hükümler ile savaş ve sıkıyönetim hâli dâhil askerî mahkemelerin görevlerine ilişkin hükümler saklıdır. (CMK, madde 250/3)

Yeni CMK, 250. maddede belirtilen ve Ağır ceza mahkemelerinde görülecek suçlardan birini işlediği şüphesiyle yakalananlara, 91. Maddenin birinci fıkrasındaki yirmi dört saatlik gözaltı süresinin kırk sekiz saat olarak uygulanacağını 251. maddenin 5 fıkrasında belirtmektedir. Böylece genel gözaltı süresi, Ceza Muhakemesi Kanunu içerisinde farklı bir yargılama Usulüne tabi suçlarda, yargılama usulündeki farklılığa paralel olarak kırk sekiz saat olarak düzenlemeye tabi tutulmuştur. Ancak bu süre farklılığı diğer durumlardan farklı olarak savcının ihtiyarına bırakılmış olmayıp yasal zorunluluk olarak düzenlenmiştir.

Gözaltına Alınanın Hakları

1. Yakalanma Sebebi ve Hakkındaki İsnadı Öğrenme Hakkı

Bundan sonraki bazı hakların teminatı olan bu hak, uluslararası sözleşmelerde, Anayasamızda ve kanunlarda düzenleme bulmuştur. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesinde "tutuklanan bir kimseye, tutuklama sırasında tutuklama nedenleri ve neyle suçlandığı hemen bildirileceği" (9/2) ve "aleyhinde bir suça hükmedilirken herkesin tam bir eşitlikle, en azından; hakkındaki iddianın niteliği ve gerekçesi konusunda hemen anladığı dilde ve ayrıntılı olarak bilgi edinmek hakkına sahip olduğu" (14/3) belirtilmiştir.¹⁹

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5/2. maddesinde ise yakalanan kimseye, yakalama

¹⁷ D. Tezcan-M. R. Erdem-O. Sancaktar, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, s. 175.

¹⁸ Yasemin Özdek, *Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye*, s. 187. Aktaran: İ. Şahin, a.g.e.

¹⁹ İ. Şahin, a.g.e., s. 172.

sebepleri ve isnadın bildirilmesi düzenlenmiştir. Buna göre: “Tutuklanan bir kimseye tutuklanma sebepleri ve kendisine karşı ileri sürülen isnatlar en kısa zamanda ve anladığı bir dilde bildirilecektir.” İç hukuk mevzuatımızda da yer alan böyle bir düzenlemeden amaç, gözaltındaki şahsın hakkındaki isnada karşı savunmada bulunabilmesidir. CMK 147. maddesinin (f) bendinde şüpheliye, “Şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır ve kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınır.” denmektedir.

Yine CMK'nın 104. maddesinin birinci fıkrasında soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanığın salıverilmesini isteyebileceği belirtilerek gözaltındaki şahsın hakkındaki isnada karşı, lehinde deliller sunup özgürlüğüne kavuşması güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Şüphesiz sanık veya şüphelinin 147/f bendindeki ve 104. maddedeki haklarını kullanabilmesinin teminatı yakalanma sebeplerini ve hakkındaki isnadı bilmesi olacaktır.

Anayasanın “Yakalanan kişilere, yakalanma sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılincaya kadar bildirileceğini” ifade eden 19/4. maddesi bu hakkın anayasal teminatıdır. Anayasadaki toplu suçlar için “en geç hâkim huzuruna çıkarılincaya kadar bildirileceği” şeklindeki istisnanın hukuk devleti ilkesine uygun düştüğü söylenemez. Çünkü yine anayasada toplu suçlarda gözaltına alınan kimselerin en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılması öngörülmüştür. Bir hukuk devletinde insanların ne ile suçlandıklarını bilmeden dört güne kadar gözaltında tutulması izah edilemeyecek bir durumdur.²⁰

Anayasa ve uluslararası sözleşmelerde açık olarak düzenlenmiş bu hakkın, asıl düzenlenme yeri olması gereken eski CMUK ve yeni CMK'da açıkça düzenlenmemiş olması büyük eksikliktir. Dikkat edileceği üzere “Açıkça” düzenlenmeyişiinden yakınmaktayız. İlerde görüleceği üzere bu hakka yasa bünyesinde

çeşitli şekillerde yer verilmiştir. CMK 141. maddenin birinci fıkrasının (g) bendi, “yakalama veya tutuklama nedenleri ve haklarındaki suçlamalar kendilerine, yazıyla veya bunun hemen olanaklı bulunmadığı hâllerde sözlü açıklanmayan kişiler, maddi ve manevi her türlü zararlarını, Devlettten isteyebilirler.” düzenlemesine yer vermiştir. Yasanın, hatırlatılmamasını tazminat sebebi saydığı bir hakkın, yasada açıkça düzenlenmemiş olması gerçekten izaha muhtaç bir hatadır.

Yakalama Gözaltına Alma ve İfade alma Yönetmeliğinin tanımlar başlıklı birinci bölümünde Gözaltı ve nezarethane sorumlusu şöyle tanımlanmıştır: “Gözaltına veya muhafaza altına alınan kişilere haklarının okunmasını, kayıtların tutulmasını ve kanunlara uygun davranılmasını sağlamak amacıyla ilgili karakol, birim veya bot komutanı, âmiri veya büro âmiri tarafından görevlendirilen personeli...”

Tanımda, gözaltına veya muhafaza altına alınmak üzere nezarethaneye konulan kişilere, yakalanma sebebinin nezarethane görevlisince okunacağı ibaresinden, bu hakkın varlığına yönetmelikte yer verildiği sonucuna varabilmekteyiz. Her ne kadar Ceza muhakemesi kanununda “yakalama” başlığı altında bu konuda bir hükme yer verilmese de CMK'nın 147. maddesinin (b) bendinde şüphelinin veya sanığın ifadesinin alınması esnasında “kendisine yüklenen suçun anlatılacağı” düzenlenmiştir. “İfade ve sorgu usulü” başlığı altında bu hakkın düzenlenmesi, yasa tekniği açısından sorunlu olsa da hakkın yasada varlığına delil teşkil etmesi bakımından söz konusu fıkra önemlidir.

İsnat edilen fiilin bildirilmesi, gözaltına alınan kimseye fiilin tüm ayrıntılarıyla önceden açıklanmak demek değildir. Böyle bir uygulama, maddi gerçeğin araştırılması ve soruşturma tekniği bakımından yanlış olurdu. Bu bakımdan isnadın bildirilmesi ne çok yüzeysel ne de çok ayrıntılı olmalıdır. Ancak isnat edilen fiilin adının verilmesi de yeterli değildir. Aksine olay ana çizgileriyle tanıtılmalıdır.²¹

Bildirim hiçbir şekle bağlı değildir. Avrupa insan hakları komisyonuna göre, gözaltına

²⁰ İ. Şahin, a.g.e., s. 173.

²¹ İ. Şahin, a.g.e., s. 175.

alınma nedeni ve kişiye yöneltilen suçlamanın mutlaka yazılı bir form içinde olması zorunluluğu yoktur. Bu konudaki bildirim ya da bildirme sözlü olarak yapılmışsa komisyon, bunun da mutlaka önceden belirlenmiş bir forma bağlı olarak açığa çıkarılması zorunluluğunun bulunmadığını karara bağlamıştır.²²

2. Hakları Konusunda Aydınlatılma Hakkı

Bu hak tarihi olarak önlü Miranda kararına dayanmaktadır. 1963 yılında Miranda-Arizona davası üzerine verilen kararla, Amerika hukukunda polis tarafından yakalanan kişilere sahip bulunduğu hakların öğretilmesi hakkı temel bir hak olarak yerleşmiştir.²³

Hakları konusunda aydınlatılmanın, kuşkusuz, kişi güvenliği ve özgürlüğü ile çok sıkı bir irtibatı mevcuttur. Yakınlarına haber verilmesi hakkının, Susma hakkının, müdafiden yaralanma hakkının, lehine olan delileri ortaya koymak suretiyle serbest bırakılmasını talep hakkının anlam ifade etmesi, sanığın veya şüphelinin hakları konusunda aydınlatılmasıyla mümkün olacaktır.

Kolluk, yakalandığı sırada kaçmasını, kendisine veya başkalarına zarar vermesini önleyecek tedbirleri aldıktan sonra, yakalanan kişiye kanunî haklarını derhal bildirir. (CMK 90/4) Yakalanan kişiye, suç ayrımı gözetilmeksizin yakalama sebebi ve hakkındaki iddialar ile susma ve müdafiden yararlanma, yakalanmaya itiraz etme hakları ile diğer kanunî hakları ve itiraz hakkını nasıl kullanacağı, herhâlde yazılı, bunun hemen mümkün olmaması hâlinde sözlü olarak derhâl bildirilir. Yakalama işlemi bir tutanağa bağlanır. Bu kişiye ayrıca haklarının yazılı olarak bildirildiğini ve kendisi tarafından da bu hususun anlaşıldığını belirten bu Yönetmeliğe ekli "Yakalama ve Gözaltına Alma Tutanağı Şüpheli ve Sanık Hakları Formu" (EK-A) tanzim edilerek imzalı bir örneği verilir. (YGİY, madde 6)

Eski CMUK'da hakları konusunda aydınlatılmaya, ifade ve sorgunun tarzı başlıklı 135. maddenin 3. fıkrasında yer verilmekteydi. Eski yasada, hem düzenlemenin ifade ve sorgu bölümünde yer alması hem de hakların hatırlatılması konusunda yasada açık bir ifadenin olmayışı, "bu hakkın hatırlatılması zamanı" konusunda tartışmalara yol açmıştı. Yeni CMK bu konuda daha iyi bir düzenleme getirmiştir. Yeni yasaya göre: "kaçması, kendisine veya başkasına zarar vermesi tedbirleri alındıktan sonra kişiye kanuni haklarının "derhal" bildirileceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme ışığında şöyle bir sonuca varabiliriz: Kelepçe gereken durumlarda kelepçe takılmasıyla, gerekmeyen durumlarda ise kişinin kaçma girişimi duruma göre sezinlenmiyorsa kollukça zapt edilme veya araca alınma anından itibaren hakların hatırlatılması gerekir. Ancak fiili çatışma durumlarında veya çok sanıklı kavga durumlarında durumun farklı olması gerektiğini unutmamak gerekir. Bir hususa daha dikkat çekmek gerekir. Yönetmelikte hakların bildirilmesinin yazılı olması gerektiğinden bunun mümkün olmaması durumunda ise sözlü olarak derhal bildirilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Yönetmelik düzenlemesi göz önüne alındığında sanki yakalama anında hakların yazılı olarak verilmesi gerektiği, şartların çok fazla zorlaması nedeniyle bu yapılamadığı zaman ise mutlaka ve her halde sözlü olarak hakların hatırlatılması gerektiği intibayı uyandırmaktadır. Yakalama anında, her zaman sözlü olarak hakların hatırlatılması mümkün olmasa bile, yakalanmadan kısa bir süre sonra, ancak şahsın kolluk merkezine getirilmeden önce yolda hatırlatma imkânının olacağı, bunun ise en geç, şahsın yakalanarak kontrol altına alınmasından itibaren dakikalar süren bir zaman dilimi olacağı kanaatindeyim.

Sanığa veya şüpheliye, bu haklardan haberdar olduğu varsayımıyla, (örneğin; yakalananın Avukat olması) haklarının hatırlatılması gibi bir şeyin söz konusu olamayacağını belirterek bu konu hakkındaki açıklamamıza son vereceğiz.

3. Müdafiden Yararlanma Hakkı

Sanığın bir müdafî yardımına başvurabileceği, sorgudan önce ve sorgu sırasında bir müdafîe danışabileceği hemen bütün ülkeler-

²² M. S. Gemalmaz, "Kişi güvenliği ve adil yargılanma hakkının AİHS ve içtihatlarda beliren ölçütleri" Mül. B.D, Aralık 1989, S: 114, s. 15. Aktaran: İ. Şahin, a.g.e., s. 172-173.

²³ Cihan-Yenisey, a.g.e., s. 317. Aktaran: İ. Şahin, a.g.e., s. 176.

ce kabul edilmektedir. Buna karşılık, bu hakkın diğere bir cephesi olan "sorgu sırasında müdafii bulundurma hakkı" ancak bazı ülkelerde örneğın, ABD, İngiltere, İtalya ve Danimarka Ceza usul mevzuatı tarafından tanınmaktadır.²⁴ Türk hukukunda ise CMUK'da 3842 sayılı kanunla yapılan değışiklikle sorgu sırasında müdafii bulundurma hakkı tanınmıştır. Almanya'da müdafiiin sorguda hazır bulundurulması ancak, savcılık soruşturmaları bakımından söz konusu olup, polisteki ifade almada kabul edilmemiştir.²⁵

CMUK 136. maddede yapılan değışiklikten önce de bu hak çeşitli şekillerde tanınmıştı. Değışiklikten önce Başbakanlık kararname si ve Adalet Bakanlığı'nın çeşitli genelgelerıyla, hazırlık safhasında hâkim karşısına çıkarılmadan evvel talebi halinde, şahsın müdafiiyle görüştürülmesi gerekliliğı vurgulanmıştır.²⁶

Yeni ceza muhakemesi kanunumuzda bu konu teferruatlı bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Yeni CMK şüpheli veya sanığın, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafiiin yardımından yararlanabileceğini; kanunî temsilcisi varsa, kanuni temsilcinin de şüpheliye veya sanığa müdafii seçebileceğini bildirmektedir. Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukat, şüpheli veya sanıkla görüşebilir, ifade alma veya sorgu süresince yanında olarak hukukî yardımda bulunabilir. Yasa bu hakkın engellenemeyeceğini ve kısıtlanamayacağını da hüküm altına almıştır. (CMK, madde 149)

a. Hakkın Kullanılması

Müdafiden yararlanma hakkının kullanılması ya

- kişinin seçtiğı müdafiiin yardımından yararlanması veya

- durumu buna elvermediğı için talebi üzerine, soruşturma evresinde, ifadeyi alan merciin veya sorguyu yapan hâkimin istemi üzerine Baro'ca atanan yahut
- şüpheli veya sanık on sekiz yaşını doldurmamış ya da sağır veya dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malûl oluy ya da alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma söz konusu ise şahsın istemi aranmadan müdafii görevlendirilmesi yapılır.

Kişinin Kendisinin Müdafii Tayini

Gözüaltına alınan kimsenin, soruşturmanın tüm safhalarında müdafiden hukuki yardım alması yasal hakkıdır. Bunu kendisi talep edebileceğı gibi kanuni temsilcisi de kendisine müdafii atayabilir. Müdafii yardımı almak için vekâletname şartı da aranmayacaktır. Hatta gözüaltına alınan kişinin, orada hazır bulunan avukatın müdafii teklifini kabul etmesi halinde bile müdafii görevi başlamış olacaktır. Yasa birden fazla müdafiden yararlanmayı da öngörüp bunun en fazla üç kişi olabileceğini hüküm altına almıştır.

Durumunun Elvermemesi Halinde Müdafii Tayini

CMK gereğince, yakalanarak gözüaltına alınan kimse, maddi durumunun müdafii sağlamaya elvermediğini beyanı üzerine, kendisine barodan müdafii tayin ettirecektir. Soruşturma organlarının şahsın müdafii talebi karşısında maddi durumunun gerçekten elverip elvermediğini araştırmaları, gözüaltı süreleri göz önünde bulundurulduğunda mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla soruşturma safhasında şahsın beyanıyla bağılı olduğunu söyleyebiliriz. Zira kolluk, soruşturmanın çabuk yapılması gerekliliğini ve gözüaltı süresinin kural olarak yirmi dört saat olmasını göz önünde bulundurmalıdır. Aksi halde, sanığın veya şüphelinin mali durumuyla ilgili yapılacak soruşturmanın neticesini beklemek yasal hakkın zedelenmesine ve gözüaltı sürelerinin aşılmasına sebep olacaktır. Aynı şekilde baro da bu beyana itibar etmek ve en hızlı şekilde müdafii görevlendirmek zorundadır.

²⁴ İ. Şahin, *Türk Ceza Yargılamasında Yakalama ve Gözüaltına Alma*, a.g.e., s. 181.

²⁵ Demirbaş "Savunma", s. 197. Aktaran: İ. Şahin, *Türk Ceza Yargılamasında Yakalama ve Gözüaltına Alma*, a.g.e., s. 181.

²⁶ İ. Şahin, *Türk Ceza Yargılamasında Yakalama ve Gözüaltına Alma*, a.g.e., s. 183.

Baro Tarafından Müdafî Tayini

CMK 150. maddeye göre Şüpheli veya sanık, müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, istemi hâlinde bir müdafî görevlendirilir. Şüpheli veya sanık on sekiz yaşını doldurmamış ya da sağır veya dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malûl olur ve bir müdafî de bulunmazsa istemi aranmaksızın bir müdafî görevlendirilir. CMK'nın ilk halinde Alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada şahsın istemi aranmadan müdafî görevlendirilmesi yapıldı. Ancak bu hüküm yapılan değişiklikle alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda talebe bakılmaksızın müdafî tayini ile sınırlı hale getirilmiştir.

Eski CMUK'dan farklı olarak yeni yasanın uygulamada birçok sıkıntıyı beraberinde getiren bu yeniliğe, hakların genişletilmesi noktasından değil de ayrılacak ödeneğin olmayışı nedeniyle tepki gösterilmesi doğru bir yaklaşım tarzı olmamıştır. Yine ülkemizde savunmaya yeterli kadar önem verilmediği gerçeğini ortaya koyması açısından da üzücüdür. Mali kaynakların çoğu zaman gereksiz ve bilinçsizce tüketildiği ülkemizde, savunmanın kutsallığı göz ardı edilerek yasadaki bu imkânın mali sıkıntı gerekçesiyle geri alınmasına en azından barolarımızın karşı durması beklenmekteydi. Ülkemizde suç oranlarındaki artışın önlenmesine yönelik çalışmalar yürütülmesi gerekirken, verilen hak ve imkânların suç oranındaki artışlara kurban edilmesi arzu edilecek bir sonuç olmasa gerek.

b. Müdafî İle Görüşme

Yeni CMK şüpheli veya sanığın, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafîin yardımından yararlanabileceğini bildirmektedir. Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukat, şüpheli veya sanıkla görüşebilir, ifade alma veya sorgu süresince yanında bulunmak suretiyle hukukî yardımda bulunabilecektir. Yasa bu hakkın engellenemeyeceğini ve kısıtlanamayacağını da hüküm altına almıştır. Aynı şekilde CMK 154. maddenin birinci fıkrası Şüpheli veya sanığın, vekâletname aranmaksızın müdafî ile her zaman görüşebileceği ve

konuşmaların başkalarının duyamayacağı bir ortamda yapılacağı hüküm altına almıştır. Durum böyle olunca gözüaltı birimlerine müdafî ile görüşme esnasında ses kayıt cihazı konulması veya müdafîin görüşmesi esnasında seslerini duyabilecek mesafede kolluk görevlisinin beklemesi yasaya aykırılık teşkil edecektir. Ayrıca bu kişilerin müdafîi ile yazışmalarının denetime tâbi tutulamayacağı da yasa tarafından güvence altına alınmıştır.

Gözüaltına alınan kimseye müdafîin susma hakkını kullanmasını telkin etmesi kabul edilebilecek bir durum iken, müdafîin sanığı veya şüpheliyi yalan söylemeye sevk etmesi, delillerin karartılması tehlikesini beraberinde getirmesi açısından kabullenmesi zor görünmektedir. Sanık veya şüphelinin kimliği dışında doğru söylemek zorunda olmadığı hatırlanarak müdafîin böyle bir telkinde bulunabileceği savunulabilse de, müdafîin kamu görevi görüyor olması ve sadece hukukî yardım verme görevi, bunu engeller görünmektedir.

c. Müdafîin Görevini Yerine Getirmemesi ve Yasaklanması

CMK 150. madde hükmüne göre görevlendirilen müdafî, duruşmada hazır bulunmaz veya vakitsiz olarak duruşmadan çekilir veya görevini yerine getirmekten kaçınırsa, hâkim veya mahkeme başka bir müdafî görevlendirilmesi için barodan derhâl talepte bulunur. Bu durumda mahkeme oturuma ara verebileceği gibi oturumun ertelenmesine de karar verebilir. Eğer yeni müdafî savunmasını hazırlamak için yeterli zaman olmadığını açıklarsa oturum ertelenir. CMK 149. maddeye göre seçilen veya 150. maddeye göre görevlendirilen ve Türk Ceza Kanununun 220 ve 314. maddesinde sayılan suçlar ile terör suçlarından tutuklu ve hükümlü olanların müdafîlik veya vekillik görevini üstlenen avukat hakkında bu fıkrafta sayılan suçlar nedeniyle kovuşturma açılması halinde tutuklu veya hükümlünün müdafîlik veya vekilliğini üstlenmekten yasaklanabilir.

Cumhuriyet savcısının yasaklamaya ilişkin talebi hakkında, müdafî veya vekil hakkında açılan kovuşturmanın yapıldığı mahkeme tarafından gecikmeksizin karar verilir. Bu kararlara karşı itiraz edilebilir. İtiraz sonucunda

yasaklama kararının kaldırılması halinde avukat görevini devam ettirir. Müdafilik görevinden yasaklama kararı, kovuşturma konusu suçla sınırlı olmak üzere, bir yıl süre ile verilebilir. Ancak, kovuşturmanın niteliği itibarıyla bu süreler altı aydan fazla olmamak üzere en fazla iki defa uzatılabilir. Kovuşturma sonunda mahkûmiyet dışında bir karar verilmesi halinde, kesinleşmesi beklenmeksizin yasaklama kararı kendiliğinden kalkar. Görevden yasaklama kararı, tutuklu veya hükümlü ile yeni bir müdafî görevlendirilmesi için derhal ilgili baro başkanlığına bildirilir. Müdafî veya vekil görevden yasaklanmış bulunduğu sürece başka davalarla ilgili olsa bile müdafiliğini veya vekilliğini üstlendiği kişiyi Ceza İnfaz Kurumu'nda veya Tutukevinde ziyaret edemez. (CMK, madde 151)

d. Müdafîin Dosyayı İnceleme Yetkisi

Müdafî, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir. (CMK, madde 153/1)

Müdafîin dosya içeriğini incelemesi veya belgelerden örnek alması, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine, Sulh ceza hâkiminin kararıyla bu yetkisi kısıtlanabilir denilmektedir. Madde lafzından da anlaşılacağı gibi kısıtlama, sadece dosya içeriğine ait birtakım belgeler hakkında geçerli olacaktır. Dosyanın bütün bir içeriğine şamil bir kısıtlama söz konusu olamaz. Nitekim CMK 153. maddenin devamında:

“Yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında, ikinci fıkra hükmü uygulanmaz.”

denilerek soruşturma dosyası içerisindeki ifade tutanaklarının, olay yeri tutanaklarının, bilirkişi raporları ile şüpheli veya sanık ya da müdafîin hazır bulunabileceği işlemlere ilişkin tutanak ve belgeler üzerinde, müdafîin inceleme ya da örnek alma yetkisinin kısıtlanamayacağı hüküm altına alınmak istenmiştir.

Yasada ayrıca müdafîin dosya içeriğini incelemesi veya belgelerden örnek alması yetkisinin “soruşturmanın amacını tehlikeye dü-

şürebilecekse” Cumhuriyet savcısının istemi ve sulh ceza hâkiminin kararıyla kısıtlanabileceği hükmü ile kararın sulh ceza hâkimi tarafından alınıyor olması yönüyle olumluysen, “soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecekse” ibaresinin geniş yorumlanma tehlikesini de beraberinde taşımaktadır. Ne yazık ki ülkemizde halen özgürlüklere karşı ihtiyatlı bir bürokratik duruş varlığını sürdürmektedir.

Ceza Muhakemesi kanununda değişiklik yapılmasına dair 5353 Sayılı Kanunla CMK'nın 153. maddesinin 4. fıkrası şu şekilde değiştirilmiştir: “Müdafî, İddianamenin mahkeme tarafından kabul edildiği tarihten itibaren dosya içeriğini ve muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebilir; bütün tutanak ve belgelerin örneklerini harçsız olarak alabilir.” Bu değişiklik uyarınca iddianame mahkemece kabul edildikten sonra artık müdafî'nin kovuşturma dosyasından belge veya tutanak sureti alması veya dosyayı incelemesi kısıtlanamayacaktır.

CMK'nın en önemli yeniliklerinden biri de 153. maddenin 5. fıkrasıdır. “Bu maddenin içerdiği haklardan suçtan zarar görenin vekili de yararlanır.” denilmek suretiyle eski yasa döneminde sanık veya şüpheli müdafîine tanınan yetkilerin mağdur müdafîine tanınmaması nedeniyle çıkan tartışmalara son verilmiştir. Zira eski CMUK'da mağdur avukatına yönelik böyle bir yetki yasada düzenlenmemiştir.

e. Müdafîin Görevlendirilmesinde Usul

CMK madde 156'da şüpheli veya sanık, müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, şüpheli veya sanık on sekiz yaşını doldurmamış ya da sağır veya dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malûl olur ve bir müdafî de bulunmazsa ya da alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada müdafîi;

Soruşturma evresinde, ifadeyi alan merciin veya sorguyu yapan hâkimin istemi üzerine; kovuşturma evresinde, mahkemenin istemi üzerine, baro tarafından görevlendirilir. Belirmek gerekir ki müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme

huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınmaz. Ancak müdafî atanması zorunlu olan şahıslardan olmayıp, müdafiden yararlanabileceği hatırlatıldığı halde yararlanmak istemediğini beyan etmişse kollukta alınan ifade hükme esas alınabilecektir.

Yukarıda belirtilen hâllerde müdafî soruşturmanın veya kovuşturmanın yapıldığı yer barosunca görevlendirilir. Şüpheli veya sanığın kendisinin sonradan müdafî seçmesi halinde, baro tarafından görevlendirilen avukatın görevi sona erer.

4. Susma Hakkı

Susma hakkı, ceza yargılamasını tarihi gelişimi içinde uzun bir mücadelenin sonunda ulaşılmış bir noktadır. Bugün için gözaltında bulunan kişinin ifadesi alınırken, isterse cevap vermek hakkını kullanabileceği, istemediği takdirde susarak cevap vermekten kaçınabileceği artık kabul edilmektedir. Geçmişte özellikle tahkik sisteminin uygulandığı devirlerde, sanıklar delil kaynağı olarak kabul edilmiş ve delillerin her türlü olanaktan yararlanılarak ele geçirilebileceği kabul edildiği için sanıklar konuşmak zorunda bırakılmıştır. Bunun sonucu ikrar elde edilmeye kadar varmış ve işkence kavramı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle bugün için sanığın susma hakkından söz etmek ve bunun yasalarda yer alması, bir gelişmenin sonucudur. Bu alanda bir başarıyı gösterdiği muhakkaktır.²⁷

Bu hak, Ulusal üstü insan hakları belgelerinde de ifadesini bulmuştur. BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin 14/g maddesinde bu hak, "kendi aleyhinde tanıklığa ya da suçu itiraf etmeye zorlanmama" şeklinde²⁸ ifade edilmiştir.

Anayasada ise "kimsenin kendisini ve yanında gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaması" şeklinde karşılığını bulmuştur. (Ay., madde 38.)

²⁷ Yurtcan, s. 168. Aktaran: İ. Şahin, a.g.e., s. 197.

²⁸ M. S. Gemalmaz, *Ulusalüstü İnsan Hakları Belgeleri* (Uluslararası ve Bölgesel Sistemler), 2. baskı, s. 41-42.

Ceza Muhakemesi Kanununda şüphelinin veya sanığın ifadesinin alınmasında veya sorguya çekilmesinde uyulacak hususlar belirtilirken "Yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğunun..." kendisine hatırlatılacağı, ancak şüpheli veya sanığın, kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplamak zorunda olduğu hüküm altına alınmıştır. Susma hakkı kolluk ve savcılıktaki ifade alımları öncesi her defasında hatırlatılmak zorundadır. Hatta kollukta ifade alan memurların değişmesi halinde, tekrar, ifade alınma öncesi hatırlatılması gerekmektedir. Yasa "...ifade alınmasında veya sorguya çekilmesinde..." hatırlatılmasını emrettiği için sanık veya şüphelinin hâkim karşısında sorguya çekilmesi öncesinde de hatırlatılması gerekmektedir.

Sanığa susma hakkı ve ifade verme özgürlüğünün tanınmasının amacı, öncelikle sanığa kendisini ve yakınlarını yükümlülük altına sokmaktan, yani suçlamaktan korumaktır. Bu şekilde, sanığın iradi karar verme özgürlüğü koruma altına alınmış olur.²⁹ Şüpheli veya sanık konuşmak zorunda bırakılmak gözaltında bulunmanın verdiği tedirginlikle, istemeden aleyhine birtakım beyanlarda bulunmasına neden olabilir. Aynı şekilde sanığı veya şüpheliyi konuşturmak isteği daha sonraları işkence ve kötü muameleye ön ayak olacaktır. Nitekim sanıktan suça ulaşma anlayışının, ülkemiz insan hakları karnesine hangi notları düştüğü herkesin malumu olmuştur. Delilden sanığa ulaşma anlayışı çerçevesinde düşündüğümüzde ise aslında şüpheli veya sanığın ifadelerinin pek bir öneme sahip olmadığı görülecektir. Hele gözaltında verilen ifadelerin çoğunun gerçeği yansıtmadığı düşünüldüğünde, emniyet birimlerinin gözaltı sürelerinin kısalığından yakınmalarının gerçeği yansıtmamasının yanında suça mücadelede pratik bir faydasının olmadığını da süreç içinde ortaya koymuştur. Ceza Muhakemesi Kanununda düzenlenen (Teknik araçlarla iletişimin dinlenmesi ve izlenmesi) yeni koruma tedbirleri de delilden sanığa ulaşma anlayışının bir ürünü olarak kabul edilmesi gerektiği kanaatindeyim.

Sonuç olarak belirtmek gerekir ki ulusal üstü ve ulusal mevzuatta yer verilen bu hak-

²⁹ İ. Şahin, a.g.e., s. 199.

kın inkârı, suç zanlısının iradesini ortadan kaldırmaya neden olacağı gibi, amaç sanık veya şüphelinin konuşturulması olunca işkence ve kötü muameleye de davetiye çıkarılmış olunacaktır.

Bu hakkın tek sınırı ise, ifade verenin kimliğine ilişkin sorulara doğru cevap verme zorunluluğu olduğunu belirterek bu konuya son noktayı koymuş olalım.

5. Lehe Olan Delilleri İleri Sürme Hakkı

Bu hak, gözültına alınan kişinin, suçsuzluğunu ispatlayıp hürriyetine biran evvel kavuşmasının teminatını teşkil eder. Uluslararası insan hakları belgelerinde de düzenlen bu hak iç mevzuatımızda da açıkça ifadesini bulmuştur.

Ulusalüstü Belgelerden Birleşmiş Milletler MSHS 14/e ve AİHS 6/d maddelerinde adil yargılama başlığıyla bu hak, aynı şekilde şöyle düzenlenmiştir: Bir Suç isnat edilen herkes, "Aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek ve kendi lehine olan tanıkların, aleyhine olan tanıklarla aynı koşullar çerçevesinde hazır bulunmalarını ve sorgulanmalarını sağlamak;"³⁰ asgari hakkına sahip olacaktır.

İç mevzuatımızda ise bu hak CMK 147/f maddesinde şüpheli veya sanığa, "şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır ve kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınır." denilerek düzenleme yapılmıştır. Yine yasamızda "olanağı tanınır" ifadesi gerçekten bu hakkın en üst düzeyde kullanılmasına olanak sağlayacaktır. Zira yasa bu ifade ile soruşturma makamlarının gözültındaki kişiye lehine olan delilleri ortaya koyacağını beyan etmesi üzerine makul her türlü kolaylığı sağlayacağı ve sağlamakla yükümlü olduğunu düzenlemiş olmaktadır.

6. İşkence ve Diğer Zalimane İnsanlık Dışı ya da Küçültücü Muameleye Tabi Tutulmama Hakkı

İşkence yasağına geçmeden önce hangi tür muamelelerin işkence kapsamında değerlendirildiğine, yani işkence tanımı kapsamına hangi muamelelerin girdiğine bakmak gerekir. AİHM İrlanda/Birleşik Krallık kararında bunun genel çerçevesini çizmektedir. "Bir kötü muamelenin 3. madde kapsamına girmesi için asgari düzeyde bir şiddetin bulunması gerekir. Bu asgari düzeyin değerlendirilmesi, olayın niteliğine göre değişir; bu asgari düzey, muamelenin süresi, fiziksel ve ruhsal etkileri ve bazı durumlarda mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi olayların bütün şartlarına bağlıdır."³¹ Bu konuda BM İşkence ve Diğer Zalimane İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin 1. maddesi de şöyle bir tanım getirmektedir:

"Bu sözleşmenin amaçları bakımından 'işkence' terimi, bir kişi üzerinde kasıtlı biçimde uygulanan ve o kişiden yahut üçüncü kişiden bilgi edinmek yahut itiraf elde etmek; o kişinin ya da üçüncü bir kişinin gerçekleştirdiği yahut gerçekleştirdiğinden, şüphelenilen eylemden ötürü cezalandırmak; ya da o kişi ya da üçüncü kişiyi korkutmak yahut yıldırma/sindirmek için; ya da ayırmacılığın herhangi bir türüne dayanan herhangi bir nedenle, bir kamu görevlisi ya da resmi sıfatla hareket eden bir başka kimse tarafından bizzat yahut bu kimselerin teşviki ya da rızası yahut bu eylemi onaylaması suretiyle yapılan ve gerek fiziksel gerekse manevi/zihinsel ağır acı ve ıstırap veren herhangi bir eylemdir. Bu, kanuna uygun yaptırımların sadece uygulanmasından doğan ya da bu yaptırımların kendisinde var olan yahut arızı biçimde oluşan acı ve ıstırapı içermez."³²

Bu tanım çerçevesinde bazı noktalara dikkati çekmek de fayda olacaktır. Birinci husus ve en önemlisi bu eylemde bulunanın kamu görevlisi veya resmi sıfatla hareket eden bir başka kimse tarafından bizzat veya bu kimselerin teşvikiyle ya da bunların eylemini onaylayan tavırlarıyla işlenmiş olması gerekir. Burada kamu görevlisinden ne anlaşılacağı net-

³⁰ M. S. Gemalmaz, a.g.e., s. 41, 177-178.

³¹ İrlanda/Birleşik Krallık. K.S. N. 27, 18.01.1978 T. İstanbul Barosu Yayınları, İnsan Hakları Kararları Derlemesi, C. 1, s. 245.

³² M. S. Gemalmaz, a.g.e., s. 115-116.

tir. Asıl sorun olan nokta resmi sıfatla hareket etmeyi ispatlamada ortaya çıkmaktadır. Nitekim devletler çoğu zaman hak ihlallerinde kendi adına çalışan ajanlarını inkâra kalkışmaktadır. Ya da eylemi yapanın devletle ilişkisinin tespiti çok zor olmaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi Başta olmak üzere Uluslararası belgelerde işkenceyi yasaklayan hükümlere yer verilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi madde 5'de: "Hiç kimseye işkence ve zulüm uygulanamaz, insanlık dışı ya da onur kırıcı biçimde davranılmaz, ceza verilemez" derken; işkenceye uğramama hakkı İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 3. maddesinde: "Hiç kimse, işkenceye ya da insanlık dışı yahut aşağılayıcı muamele ya da cezaya tabi tutulmayacaktır." şeklinde ifade edilmiştir.

Şunu da belirtmeliyiz ki bu hak olağan dönemlere ait bir hak olmayıp her zaman riayet edilmesi gereken bir haktır. AİHM Tyrer/Birleşik Krallık kararında "Sözleşmenin 3. maddesinin içerdiği yasak mutlak; bu kurala hiçbir istisna getirilemez; olağanüstü hallerde bile sözleşmenin 3. maddesindeki yükümlülükte azaltma yapılamaz." diyerek bu hakkın mutlaklığını ifade etmiştir.³³

AİHM Sadık Önder/Türkiye Çolak ve Filizer/Türkiye Davalarında bu nedenle mahkeme, "Türk hükümetinin ikinci muayenede rapor edilen darp izlerinin oluşumuna neden olan muamelelerden sorumlu olduğuna ve 3. maddenin ihlal edilmiş olduğuna..."³⁴ şeklindeki kararıyla Türkiye'yi işkence yapıldığı gerekçesiyle mahkûm etmiştir. Uluslararası belgelerde başlı başına işkenceye karşı sözleşmeler de düzenlenmiştir. İşkencenin ve Gayri insani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelelerin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi ile İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri insani ve Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi bu konuda başlı başına sözleşmelerdir.

İç mevzuatımızda ise işkenceye uğramama hakkı Anayasanın 17. maddesinde "Kimseye İşkence ve eziyet yapılamayacağı, kimşenin insan haysiyeti ile bağdaşmayan bir ceza veya muameleye tabi tutulamayacağı." şeklinde ifade edilerek anayasal bir güvenceye kavuşturulmuştur. Ceza muhakemesi kanunumuzda da ifade almada ve sorguda yasak usuller başlığıyla bu konuya değinilmiştir. CMK 148/1. maddede "Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz." denilerek işkence, kötü muamele ve diğer gayri insani muamelelerin yasak olduğu beyan edilmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da işkence niteliğindeki eylemlere örnek olması açısından şöyle bir karar vermiştir:

"... M... Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesinde görevli baş komiser, komiser ve polis memuru olan sanıkların, yasa dışı bir örgüt ile ilgili olarak yaptıkları soruşturmada gözaltına alınan mağdurlara, bilgi ve itiraf elde etmek için gözlerini bağlayıp yüksek sesle müzik dinletmek, çıplak soyarak basınçlı su sıkmak, ıslak battaniyeye sardıktan sonra elektrik akımı vermek, erkeklerin hayalarını sıkmak, makatlarından cop sokmak, kızlara cinsel tacizde bulunmak, göğüslerini elleyip sıkmak, zıplatmak, ayakta tutmak ve duvara yaslamak suretiyle beden gücünün dayanamayacağı hareketleri yaptırmak, diğerlerine yapılan işkenceleri seyrettirmek, su ve yiyecek vermemek, uyumalarını engellemek, hakaret ve tehdit etmek gibi süreklilik gösteren ıstırap verici, bezdirici, fiziki ve manevi ağır acı veren, insanlık kişiliğini incitici, haysiyet kırıcı hareketlerde buldukları, mağdurların aşamalarda değişmeyen ve birbirini tamamlayan anlatımları, tanık beyanları, hasta tabela ve gözlem kâğıtları, raporlar ve tüm dosya kapsamı ile sabit olmuştur. Sanıkların sabit olan bu eylemleri işkence niteliğinde olup özel Daire bozma kararına uyulması gerekirken önceki hükümde diretilmesi usul ve yasa aykırıdır. Direnme hükmünün bozulmasına karar verilmelidir..."

Ayrıca yasada yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemeyeceği de belirtilerek, işkenceyle alınan ifadenin veya ikrarın delil olarak kullanılamayacağı da yasayla güvence altına alınmıştır.

³³ *Tyrer/Birleşik Krallık Davası*. K.S.N.28.25.04.1978 T, İstanbul Barosu Yayınları. İnsan Hakları Kararları Derlemesi C. 1, s. 282-283.

³⁴ *Sadık Önder/Türkiye-Çolak ve Filizer/Türkiye Davası*. B.N.28520.95.32578.96 ve 32579/96. <http://www.ihd.org.tr>, İHD.2004 yılı AİHM kararları, GT. 13.09.2006.

7. Kişinin Yakınlarına Haber Verme Hakkı

Kişinin hangi fiili nedeniyle kendisine it-hamda bulunduğundan ve nasıl bir suçlama ile karşılaştığından yakınlarına bilgi vermeksizin yapılacak soruşturmanın, hukuka uygun bir şekilde ve onur kırıcı olmadan yapıldığını söylemek mümkün değildir.³⁵

Anayasanın 4709 kanunla değişik 19/6 maddesine göre, kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.³⁶

Ceza Muhakemesi kanununda Şüpheli veya sanık yakalandığında, gözültına alındığında veya gözülti süresi uzatıldığında, Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber verilir. Yakalanan veya gözültına alınan yabancı ise, yazılı olarak karşı çıkılmaması halinde, durumu, vatandaşı olduğu devletin konsolosluğuna bildirilir. (CMK M 95) şeklinde bu hak düzenlenmiştir. PYSK madde 13'te de "Kişinin yakalandığı, istediği kanuni yakınlarına derhal bildirilir." denilmektedir. Bildirimin nasıl olacağı ise Yakalama Gözültına Alma ve İfade Alma yönetmeliği madde 8'de aşağıdaki gibi düzenlenmiştir

Yakalanan kişinin;

- Kendisi ile birlikte bir kişi varsa bu kişi vasıtasıyla,
- Suçun işlendiği veya yakalandığı yerde ikamet ediyorsa ve haber vereceği yakınının telefon numarasını biliyorsa ya da kolluk vasıtasıyla sair suretle tespit edilebiliyorsa, telefon ile
- Haber vereceği yakınının telefon numarasını bilmiyorsa ilgili yer kolluğu vasıtasıyla,
- Konutu suç yeri dışında ise telefonla veya kişinin adresinin bulunduğu yerle ilişki kurulmak suretiyle,

Yakalandığı, gözültına alındığı veya gözülti süresinin uzatıldığı Cumhuriyet savcısının emriyle gecikmeksizin bir yakınına veya belirlediği bir kişiye haber verilir. (YGiY, madde 8/2)

³⁵ İ. Şahin, a.g.e., s. 209.

³⁶ İ. Şahin, a.g.e., s. 209.

8. Savunma Hakkı

Gerçeklerin aydınlanması ve adaletin gerçekleşmesi, devletin cezalandırma hakkı ile bireyin özgürlükleri arasında sağlıklı bir denge kurulmasına bağlıdır. Devletin cezalandırma hakkını temsil eden iddiaya, bireyin özgürlüğünü temsil eden savunma karşısında ayrıcalık tanımak; sözü edilen dengenin kurulması ilkesine aykırı olduğundan adaletin gerçekleşmesine mani olacaktır. İddianın aydınlanması, savunma haklarının kullanılmasının engellenmesine gerekçe olamaz. Yargılama, bir olay hakkında hukukun ne dediğini anlamaya çalışmaktır. Oysa hukukun ne dediğini anlamak iddia ve savunma arasında sağlıklı bir dengenin kurulmasına bağlıdır.³⁷

Savunma hakkı bireysel olabileceği gibi müdafii aracılığıyla da gerçekleştirilebilen bir haktır. Kişisel savunma, kişinin müdafii aracılığı olmadan doğrudan doğruya yaptığı savunmayı ifade eder. Müdafii aracılığıyla savunmada ise, ya kendi talebiyle ya da müdafii atanması zorunlu kişilerden olması hasebiyle baro tarafından atanan uzman kişi aracılığıyla savunulma anlaşılır. Müdafii savunmaya ilişkin sahip olduğu haklar CMK'da şöyle ifade edilmektedir:

- Gözültına alma işlemine veya gözülti süresinin uzatılmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının yazılı emrine karşı, müdafii hemen serbest bırakılmasını sağlamak için sulh ceza hâkimine başvurabilir. (CMK, madde 91/4)
- Şüpheli veya sanığa soruşturma ve kovuşturma her aşamasında hukuki yardımda bulunabilir. (CMK, madde 149/1)
- Şüpheli veya sanıkla, vekâletname aranmaksızın her zaman ve konuşulanları başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşebilir. (CMK, madde 154/1)
- İfade alma veya sorgu süresince hukukî yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz. (CMK, madde 149/3)
- Müdafii, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir. (CMK, madde 153/1)

³⁷ İ. Şahin, a.g.e., s. 211.

Savunma hakkı şemsiye bir haktır. Başlı başına bir konudan müteşekkil olmaktan öte birçok hakkın teminatı ve aynı şekilde birçok hakkın toplamını ifade eder.

Örneğin, sanığın hazır bulunması, yargılamada serbestçe söz alarak, kendisine isnat edilen suçu öğrenmesi, delil ileri sürebilmesi, bunları tartışabilmesi ve verilen kararlara kanun yoluna başvurabilmesi hep savunma hakkı içerisinde mütalaa edilmelidir. Sanığa haklarının öğretilmesini konu alan, hakları konusunda aydınlatılma hakkı da savunma hakkı kapsamı içinde görülebilir. Nitekim Yargıtay kararlarında da savunma hakkı bu yönüyle ele alınmaktadır. “3842 sayılı Kanunla değişik CMUK 135. madde dairesinde sorguya çekilmesi gereken sanığa, bu madde ile tanınıp savunmaya ilişkin hakları hatırlatılmadan, hatırlanmış ise bu husus tutanağa geçirilmeden hüküm tesisi yasaya aykırıdır.”³⁸ Başka bir kararda, “CMUK’nın 135. maddesinde öngörülen hakları da hatırlatılmadan sorgusu yapılarak savunma hakkının kısıtlanması, yasaya aykırıdır.”³⁹

9. Yasal Süre İçinde Hâkim Önüne Çıkarılma Hakkı

Bu hak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde özgürlük ve güvenlik hakkı içinde düzenleme bulmuştur. Sözleşme madde 5/3’de “bu madde paragraf 1/c hükümleri uyarınca gözaltına alınan ya da gözaltında/(tutuklu olarak) alıkonulan herkes, derhal, bir yargıcın ya da yasa tarafından kendisine yargısal yetkiler kullanma erki verilen bir başka görevlinin önüne çıkarılacaktır. Ve bu kişi makul süre içinde yargılanma ya da yargılaması sürerken salıverilme hakkına sahip olacaktır. Salıverme, bu kişinin duruşmada bulunmasını güvence altına alan koşullara bağlanabilir.”⁴⁰

Hâkim önüne çıkarılması hakkından amaç, yakalananı en kısa zamanda bağımsız ve ta-

rafsız hâkim güvencesine kavuşturmadır. Hürriyeti kısıtlanan kişilerin hâkim önüne çıkarılması “Habeas Corpus” güvencesi olarak tanımlanır.⁴¹

Sözleşmenin 5/3 maddesinde belirtilen “hâkim” kelimesi bir mahkeme yahut çeşitli şekiller alabilen, yargısal yetkiye sahip kişiyi ifade eder... Divana göre bu kavram, kanunun kendisine verdiği adli görevin gerekli kıldığı güvencelere sahip olmak kaydıyla “hâkimden başka kimseleri” de kapsar...⁴² “Gözaltına alınan kişi bırakılmazsa, en geç bu süreler sonunda sulh ceza hâkimi önüne çıkarılıp sorguya çekilir. Sorguda müdafii de hazır bulunur.” şeklindeki düzenlemesiyle Ceza Muhakemesi Kanunu bu hakkı güvence altına almış olmaktadır.

Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği madde 16’da bu hak, “hâkim veya mahkeme tarafından verilen yakalama emri üzerine soruşturma veya kovuşturma evresinde yakalanan kişi, en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkim veya mahkeme önüne çıkarılmıyorsa, aynı süre içinde en yakın Sulh ceza hâkimi önüne çıkarılır; serbest bırakılmadığı takdirde, yetkili hâkim veya mahkemeye en kısa zamanda gönderilmek üzere tutuklanır.” şeklinde düzenlenmiştir. Burada esas olan, en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkim veya mahkeme önüne çıkarmaktır. Ancak bunun yapılamaması durumunda — aynı sürede— en yakın Sulh ceza hâkiminin karşısına çıkarılmak üzere sanık veya şüpheli bu haktan yararlandırılır.

10. Aynı Suçtan Yeni Gerekçe Olmadan İkinci Kez Gözaltına Alınma Hakkı

Bu hakkın temelinde yatan amaç, kolluğun gözaltı süresi dolduğu için serbest bıraktığı kişiyi, tekrar yakalayarak gözaltı süresini, yeni baştan başlatmak suretiyle, hileli yollarla uzatmasını engellemektir. Gözaltı süresinin dolması veya sulh ceza hâkiminin kararı üze-

³⁸ Yargıtay 2. CD. 12.10.1993, E.1993/10797,YKD, C. 19, Aralık 1993, S. 12, s. 1876. Aktaran: İ. Şahin, a.g.e., s. 213.

³⁹ Yargıtay 5. CD. 23.06.1994, T., 1706/2153, YKD, C. 21, Aralık 1995, S. 12, s 1905. Aktaran: İ. Şahin, a.g.e., s. 213.

⁴⁰ M. S. Gemalmaz, a.g.e., s. 176.

⁴¹ Cihan-Yenisey, s. 318. Aktaran: İ. Şahin, a.g.e., s. 214.

⁴² Gölcüklü, *Kişî Özgürlüğü*, s. 209-210; Gölcüklü-Gözübüyük, 4. baskı, s. 237. Aktaran: İ. Şahin, a.g.e., s. 214.

rine serbest bırakılan kişi hakkında yakalamaya neden olan fiille ilgili yeni ve yeterli delil elde edilmedikçe ve Cumhuriyet savcısının kararı olmadıkça bir daha aynı nedenle yakalama işlemi uygulanamaz. CMK 91/5 maddesi çerçevesinde konu ele alınınca, ancak şu iki koşulun bir arada olması halinde serbest bırakılan kişi tekrar gözaltına alınabilecektir.

- Yakalamaya neden olan fiille ilgili yeni ve yeterli delil elde edilmelidir. Yeterli delilden, kişinin suçu işlediğini düşündürebilecek makul delil anlaşılmalıdır
- Yeterli ve yeni delil yanında Cumhuriyet savının yakalama kararı da olmalıdır.

11. Sağlıklı Bir Ortamda Tutulma ve Bu Koşulları İsteme Hakkı

Bu güne kadar gözaltı koşullarının farklı yönüyle tartışılması nedeniyle belki de çoğu zaman sanık veya şüpheli hakları sayılırken hiç hatırlanmayan bir haktır. Ancak, toplumun bir şekilde elbirliğiyle teşekkül etmiş devlet mekanizmasının varlık sebebine inildiğinde, böyle bir hak talebinin her vatandaşın en doğal hakkı olduğu anlaşılacaktır. Ancak Ortadoğu coğrafyasında vatandaşın yöneticilerce “tebaa” olarak algılanması ve “kutsal devlet” (yöneticiler)in insan zihninde anıtlaştırılma çabası maalesef toplumları sindirmiş ve kendine dayatılan anlayışı kabullenir hale getirmiştir. Bu sindirmişlik bireyleri hak dilencilliğine sevk edince, en temel haklardan ötesini talep etmek, kitleler için boş bir işgal, yöneticilerce de huzursuzluk kaynağı söylemler olarak algılanmıştır.

Halk için ve halkın kaynaklarıyla makamları işgal edenlerin, devletin egemen ve güç sahibi oluşu nedeniyle taşınması gereken merhametle insanlara muamele etmesi, ideal toplum anlayışı için zorunluluktur. Devlet insanın insanca yaşaması için teşekkül edilmelidir. Her ne kadar suç işlese de hiçbir birey insan olmanın gerektirdiği asgari yaşam koşullarını hak etme konumundan indirilemez. İnsanca yaşam koşullarından bahsederken elbette konforu kastetmemekteyiz. Nitekim Anayasanın 17/3 maddesinde “kimse insan haysiyeti ile bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.”denilerek insan haysi-

yeti, koşul ve hakkın temin sebebi olarak merkeze oturtulmak istenmiştir.

Nezaret ve ifade odalarının sağlık ve fiziki ortamıyla denetimlerine ilişkin, Yakalama Gözaltına Alma ve İfade yönetmeliğinde geniş bir düzenleme yer almaktadır. Buna göre:

Nezarethaneler en az 7 m² genişliğinde, 2,5 m yüksekliğinde ve duvarlar arasında en az 2 m mesafe olacak şekilde düzenlenir. Yeterli doğal ışıklandırma ve havalandırma imkânları sağlanır. Ancak, şüpheli sayısının çokluğu sebebiyle nezarethane imkânlarının yetersiz olması durumunda, nezarethaneler için öngörülen fizikî şartlara sahip başka yerler de kullanılabilir.

Nezarethanelerde gözaltına alınan kişilerin yatmaları ve oturmaları için yeterli kadar sabit ve dayanıklı oturma yerleri bulundurulması, mevsim ve gözaltı yerlerinin maddî şartları da dikkate alınarak, geceyi gözaltında geçirecek şahıslar için yeterli miktarda battaniye ve yatak temin edilmesi, tuvalet, banyo ve temizlik ihtiyaçlarının giderilmesi için gerekli tedbirlerin alınması zorunludur.

Denetlemeye ilişkin olarak da:

Nezarethane ve ifade alma odalarının standartlara uygunluğunu sağlamak amacı ile kolluk kuvvetlerinin yetkili birimleri tarafından denetleme yapılacağı düzenlenmektedir.

Cumhuriyet başsavcılarını veya görevlendirecekleri Cumhuriyet savcılarını, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma neden ve sürelerini, gözaltına alınma ile ilgili tüm kayıt ve işlemleri denetlemek; sonucunu Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Deftere kaydetmekle mükellefler

Yetkili ve görevli mercilerin mevzuatta öngörülen denetim yetkileri saklıdır. (YGİY, madde 26)

Tekrar belirtmeliyiz ki, burada dikkate alınması gereken ölçü, daha çok kişinin konfor açısından rahatsız olmayacağı bir ortam değil, öncelikle beden ve ruh sağlığı açısından zarar görmeyeceği bir ortamın sağlanmasıdır. Bir kimsenin suç işleme şüphesi altında olması onun hakkında tahkikat yapılmakta olması,

adli merciler önüne çıkarılmak için gözaltında bulunması, hatta onun ilerde tutuklanarak cezaevine konulacak olması, onun kötü ve sağlıksız koşullar içinde kalmaya razı olmasını gerektirmez.⁴³

Küçüklerin Gözaltına Alınması

Çocuk Koruma Kanunu madde 3/a da çocuk şöyle tanımlanmıştır. “Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder.”

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 1. maddesinde. “...Çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” Sözleşme ve kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılacak, dolayısıyla ayrı bir usule tabi olacaktır.

1. Kolluk ve Cumhuriyet Başsavcılığı Çocuk Birimleri

Suç işlediği şüphesiyle yakalanan küçükler kolluk çocuk birimleri olan Çocuk Büroları'nda tutulurlar. Çocuk Koruma Kanunundaki düzenleme bu şekildedir. Çocuklarla ilgili kolluk görevi, öncelikle kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirilir. Çocuk bürosu personeli bu konuda eğitim görmüş personelden teşekkül etmelidir. ÇKK'da “Kolluğun çocuk birimlerindeki personeline, kendi kurumları tarafından çocuk hukuku, çocuk suçluluğunun önlenmesi, çocuk gelişimi ve psikolojisi, sosyal hizmet gibi konularda eğitim verilir” (ÇKK, madde 31) denilerek bu husus vurgulanmıştır. Ayrıca Kanun, Cumhuriyet başsavcılıklarında bir çocuk bürosu kurulacağını ve Cumhuriyet başsavcısınınca 28. maddenin birinci fıkrasında öngörülen nitelikleri haiz olanlar arasından yeterli sayıda Cumhuriyet savcısı, bu büroda görevlendirileceği düzenlenmektedir. Böylece Cumhuriyet başsavcılıklarında da küçükler için ayrı bir büronun kurulacağını hüküm altına almış bulunmaktadır. 28. maddede bu büroda görevlendirilecek Cumhuriyet savcılarının, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Ku-

rulunca, tercihen çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olan Cumhuriyet savcıları arasından atanacağı bildirilmektedir.

2. Yaş Gruplarına Göre

a. 0-12 Yaş Arası Küçükler İle 15 Yaşını Doldurmamış Sağır ve Dilsizlerde Gözaltına Alma

Fiili işlediği zaman on iki yaşını doldurmamış olanlar ile on beş yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler;

- 1) Suç nedeni ile yakalanamaz ve hiçbir suretle suç tespitinde kullanılamaz. (YGİY, madde 19/a-1)
- 2) Kimlik ve suç tespiti amacı ile yakalama yapılabilir. Kimlik tespitinden hemen sonra serbest bırakılır. Tespit edilen kimlik ve suç, mahkeme başkanı veya hâkimi tarafından tedbir kararı alınmasına esas olmak üzere derhâl Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir. (YGİY, madde 19/a-2)

Hemen belirtmek gerekir ki “Suç tespiti amacıyla yakalama” ile “suç tespitinde kullanılma” farklı şeylerdir. Suç tespitinde kullanılma tatbikat yaptırmak, tanıklığına başvurmak şeklinde olayın aydınlatılmasında küçüğün fiilen katkısını ifade ederken, “suç tespiti amacıyla yakalama” da ise mağduru veya faili olduğu olayla ilgili küçüğün kimliğinin ve olayla ilişkisinin tespiti söz konusudur. Nitekim Yönetmelikte, “Suç tespiti amacı ile yakalama yapılabilir” cümlesinden sonra “Kimlik tespitinden hemen sonra serbest bırakılır.” cümlesiyle devam olunması ancak böyle yorumlanabilir.

Son olarak şunu da eklemeliyiz ki, bu yaş gurubu yakalanamadığına göre gözaltına alınmaları da aynı şekilde mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla bu yaş grubu küçüklerin yakalanması veya gözaltına alınmasına yönelik her türlü işlem kanunsuz işlem hükmünde olacaktır.

⁴³ İ. Şahin, a.g.e., s. 217.

**b. On İki Yaşını Doldurmuş,
Ancak On Sekiz Yaşını Doldurmamış
Küçüklerin Gözüaltına Alınması**

Soruşturma Makamı

Bu yaş grubunda olanlar suç sebebi ile yakalanabilirler. Gözüaltına alınan çocuklar, kolluğun çocuk biriminde tutulur. Kolluğun çocuk biriminin bulunmadığı yerlerde çocuklar, gözüaltına alınan yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulur. (ÇKK, madde 16)

Çocuk Koruma Kanunu madde 15/1'de suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturmanın çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından "bizzat" yapılacağı düzenlenmiştir. Aynı düzenleme Yakalama Gözüaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinde "bu çocuklar, yakınları ile müdafie haber verilerek derhâl Cumhuriyet başsavcılığına sevk edilirler; bunlarla ilgili soruşturma Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendireceği Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır" şeklinde tekrarlanmış olup böylece çocuklar hakkındaki hazırlık soruşturmasının bizzat savcılar tarafından yapılması düzenlenmiş, çocukların kolluk güçleri tarafından sorgulanması da yasaklanmış bulunmaktadır.

***Soruşturma Safhasında
Çocuklara İlişkin Hükümler***

Suç şüphesiyle yakalanan bu çocuklar, yakınları ile müdafie haber verilerek derhâl Cumhuriyet başsavcılığına sevk edilirler; bunlarla ilgili soruşturma Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendireceği Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır ve Yakalama Gözüaltına Alma ve ifade Alma yönetmeliği 19/b maddesi gereğince aşağıdaki hükümlere göre yürütülür:

- 1) Çocuğun gözüaltına alındığı ana-baba veya vasisine bildirilir.
- 2) Kendi talebi olmasa bile müdafiden yararlandırılır, ana-baba veya vasisi müdafie seçebilir.
- 3) Müdafie hazır bulundurulmak şartı ile şüpheli çocuğun ifadesi alınır.
- 4) Kendisinin yararına aykırı olduğu saptanmadığı veya kanunî bir engel bulunmadığı

durumlarda ana-babası veya vasisi ifade alınırken hazır bulunabilir.

- 5) Yetişkinlerden ayrı yerlerde tutulur.
- 6) 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda yazılı suçlar büyüklerle beraber işlendiği takdirde soruşturma evresinde çocuklarla ilgili evrak ayrılır, soruşturmaları ayrı ayrı yürütülür.
- 7) Çocukların kimlikleri ve eylemleri mutlaka gizli tutulur
- 8) Çocuklarla ilgili işlemler mümkün olduğu ölçüde sivil kıyafetli görevliler tarafından yerine getirilir.
- 9) Çocuklara kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak, zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlemler alınır. (YGİY, madde 19/b)

Gerekli önlem alınır derken kanımca kelepçe veya zincir takılması söz konusu edilmemektedir. Bunların dışında bir önlem kastedilmektedir. Zira kelepçe adeta suçlulukla özdeşleşmiştir. Hâlbuki çocuk yargılamasında çocuk suçlu olarak değil suça sürüklenen kişi olarak algılanır. Çocuk psikolojisi üzerinde bırakacağı etki de hesaba katıldığında kelepçe veya benzeri aletlerin küçüklerde tedbir aracı olarak kullanılmasının ne denli sakıncalı olacağı ortadadır.

3. İşlemin Yakınlara Bildirilmesi

Kolluğun çocuk birimi, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında işleme başladığında durumu, çocuğun veli veya vasisine veya çocuğun bakımını üstlenen kimseye, Baroya ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna, çocuk resmî bir kurumda kalıyorsa ayrıca kurum temsilcisine bildirir. Ancak, çocuğu suça azmettirdiğinden veya istismar ettiğinden şüphelenilen yakınlarına bilgi verilmez. (ÇKK, madde 31/2)

Çocuk, kollukta bulunduğu sırada yanında yakınlarından birinin bulunmasına imkân sağlanır. (ÇKK, madde 31/3)

Çocuğun korunma ihtiyacı içinde bulunduğu bildirimi ya da tespiti veya hakkında acil korunma kararı almak için beklemenin, çocuğun yararına aykırı olacağını gösteren nedenlerin varlığı hâlinde kolluğun çocuk birimi, durumun gerektirdiği önlemleri almak suretiyle çocuğun güvenliğini sağlar ve mümkün olan en kısa sürede Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna teslim eder. (ÇÇK, madde 31/5)

İfade Alma ve Sorguda Yasak Yöntemler

Günümüz Ceza Muhakemesinde suçlunun cezalandırılması kadar insanlık onuru ve kişisel hak ve özgürlüklerin de korunması amaçlanmıştır. Anayasanın 17. maddesinde "... hiç kimsenin insan haysiyeti ile bağdaşmayan bir cezaya ve muameleye tâbi tutulamayacağı", keza İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 1. maddesinde ifade alma ve sorguda işkence ve her türlü kötü muamelenin yapılamayacağı ve İHEB 5. maddesinde ve İHAS 3. maddesinde de benzer bir düzenlemeyle zalimane ve haysiyet kırıcı muameleler ve işkence uygulamasının yasak olduğu belirtilmektedir.⁴⁴ Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 148'de:

Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz. (CMK, madde 148/1)

Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez. (CMK, madde 148/3)

Konuyla ilgili detaylara girmeden önce, ifade ve sorguda başvurulması yasak olan yöntemlere ve bunların ne ifade ettiğine göz atmakta fayda olacaktır.

İşkence, Kötü Davranma ve Bedensel Cebir ve Şiddette Bulunma: Birbirinden ayırt edilmesi hayli zor olan her üç kavramın da ortak noktası bedene yönelik şiddet uygulanmak suretiyle vücuda yapılan saldırı olarak nitelenebiliriz.

İşkencede eylemlerin, belli bir süreklilik arz etmesi ve uzun süre devam etmesi gerekirken kötü muamelede belirli bir süreklilik arz etmesine karşın işkencedeki kadar uzun süreli devam söz konusu değildir. Kötü muamele işkence derecesine varmayan ancak kişiliğe ve insan haysiyetine karşı işlenen ve bunlarla bağdaşmayan eylemlerdir. Avrupa İnsan Hakları Divanı da duvara karşı ayakta tutmak, başa torba geçirmek, gürültü, uykusuz bırakmak, katı ve sıvı gıda vermemek şeklindeki uygulamaları kötü muamele olarak mütalâa etmiştir.⁴⁵ Bedensel cebir ve şiddette ise bedene yönelik eylemlerin süreklilik arz etmesi gerekli değildir. Örneğin kişiye arada bir tokat atılması, boğazının sıkılması, tekme atılması gibi süreklilik ifade etmeyen ancak bedene karşı cebir ve şiddet içeren eylemleri bu kategoride sayabiliriz. Hangi kategoriye girerse girsin bu üç yolla alınan deliller geçersiz olacaktır. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu "Sanık kolluktaki ikrarının zora dayalı olduğunu belirtmiş, bu savunması Adli Tabiplik raporuyla da doğrulanmıştır. ... maddesinde belirtilen yasak sorgu yöntemleriyle toplanan kanıtlarla mahkumiyet hükmü kurulamayacağı..."⁴⁶ şeklinde karar vermiştir

Keza ilaç verme suretiyle kişinin işlediği suçu itiraf etmesini sağlama, ifade almanın sırf gece yapılması ve saatlerce yapılması suretiyle kişinin uykusuzluk ve yorulma neticesi iradesini ortadan kaldırılması, gerçekte var olmayan olayları var gibi göstererek, sanığın hür iradesinin oluşumunun engellenmesi ya da şüpheli ve sanığı içinde bulunduğu ortam ve bazı olaylar hakkında yanlış bilgilendirerek, kendisi hakkında yanlış bir inancı sağlamasını sağlamak suretiyle (aldatılarak) alınan ifade ve sorgu hukuka aykırı olup, elde edilen deliller geçersiz olacaktır. Aldatılarak ifade almayla ilgili Yargıtay 1. Ceza dairesinin kararı şu şekildedir:

Dosyadaki olayda, sanık C. kollukta ifade vermeyeceğini açıkça belirtmiştir. Buna rağmen, kendisiyle sohbet havasında yapılan mülakatın habersiz olarak videoya kaydedilmesi suretiyle, sanık aldatılarak özgür iradesiyle savunma yapması engellenmiştir. Bu nedenle, yasak sorgu yöntemleriyle elde

⁴⁴ Aydın Yunus-Ş. Binnaz, *Uygulamada Yakalama Gözetim Alma ve İfade Alma*, http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletder/3_sayi.htm, GT.13.09.2006

⁴⁵ Aydın Yunus-Ş. Binnaz, a.g.m.

⁴⁶ YCGK. E.1999/1-213,1999/219.K

edildiği anlaşılan videokasetin delil olarak hükme esas alınması mümkün değildir.⁴⁷

Yalan makinesi [poligraf] denilen makine ile kişinin sorulan sorular karşısında vücudunun verdiği tepki ve ölçümlerle ifade alınması da bu nevidendir. Daha önce de belirttiğimiz gibi modern ceza yargılaması ikrara dayalı "sanıktan suçta ulaşma" yöntemini değil "delilden sanığa ulaşma" yöntemini benimsemektedir. Yalan makinesi denilen alet ise, adeta vücudun dili yalanlamasıyla ikrar yoluna başvurmaktadır. Bu nedenle bu yolla elde edilen delillerin kabulü mümkün olmasa gerktir.

Kanuna aykırı menfaat vaadi, vaat edilen hususun hiçbir şekilde yerine getirilmesinin mümkün bulunmaması olarak tanımlanabilir. Keza suçunu itiraf etmediği takdirde cezasının ağırlaşacağı açıklaması da irade hürriyetini sınırladığı için hukuka aykırıdır. Örneğin, kolluk tarafından şüpheli ya da sanığa suçunu itiraf etmesi halinde ceza almayacağı, tutuklanmayacağı, cezasından önemli ölçüde indirim yapılacağı vaadinde bulunulması ve bu suretle ikrarın sağlanmaya çalışılması⁴⁸ ya da tersi bir vaade bulunulması hukuka aykırıdır.

Yukarıdaki açıklama ve Yargıtay kararlarından da anlaşılacağı üzere yasak sorgu veya ifade alma metotlarıyla alınan ifadelerin ve bunların neticesinde elde edilen delillerin hukukumuzda hiçbir hükmü yoktur. Ve bu deliller hükme esas alınamaz. CMK 148. maddenin 3. fıkrasında bu husus "Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez" şeklinde ifade edilmiştir.

Son olarak belirtmek gerekir ki Müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından değerulanmadıkça hükme esas alınamaz. Ancak müdafî atanması zorunlu olan şahıslardan olmayıp, müdafiden yararlanabileceği hatırlatıldığı halde yararlanmak istemediğini beyan etmişse kollukta alınan ifade hükme esas alınabilecektir.

Kaynakça

- B. Öztürk-M. R. Erdem, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. Baskı, Seçkin, Ankara: Şubat 2006.
- İ. Şahin, *Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Yakalama ve Gözültına Alma*, 2. Baskı, Seçkin, Ankara, Ekim 2004.
- M. S. Gemalmaz, *Ulusalüstü İnsan Hakları Belgeleri (Uluslararası ve Bölgesel Sistemler)*, Genişletilmiş 2. Baskı, Beta Basım Yayın., İstanbul, Ekim 2000.
- N. Kunter-F. Yenisey-A. Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, Arıkan, İstanbul, Mart 2006.
- O. Doğru (Ed.), *İnsan Hakları Kararları Derlemesi*, İstanbul Barosu Yayınları, C. 1, İstanbul 1998.
- Yunus, Ş. Binnaz Aydın, *"Uygulamada Yakalama Gözültına Alma ve İfade Alma"* http://www.yayin-adalet.gov.tr/adaletder/3_sayi.htm, GT.-13.09.2006.

⁴⁷ Yargıtay 1. C.D., E.2003/3819, 2004/299K., http://195.142.131.202/scrips/cgijp.exe/WService=wsbroker1/deneme_emsal_rapor.r

⁴⁸ Aydın Yunus-Ş. Binnaz (Cumhuriyet Savcısı), a.g.m.